

KLIMAAT- EN VOEDSELCRISIS

DUURZAME KLEINSCHALIGE LANDBOUW
ALS DEEL VAN DE OPLOSSING

GRÖEI
VOEDSEL. LEVEN. AARDE.

Oxfam

COLOFON

Dit dossier bevat bijdragen van: Brigitte Gloire, Thierry Kesteloot, Marieke Poissonnier, Corentin Dayez, Saar Van Hauwermeiren, Bert Dhondt, François Graas en Stéphane Parmentier.

Eindredactie: Marijke Moyson

Foto's: Tineke D'haese

Opmaak: Efraïm Sebrecchts

Dit dossier is een uitgave van Oxfam-in-België.

www.ikgroeimee.be
redactie@oxfamsol.be
redactie@oww.be

Verantwoordelijke uitgever: Stefaan Declercq,
Vier-Windenstraat 60, 1080 Brussel
Gedrukt op Cyclus Print
(100% post-consumer kringlooppapier)

Oxfam

www.ikgroeimee.be

INHOUD

1.

VOEDSELVOORZIENING IN EEN ONRECHT- VAARDIGE ECONOMISCHE, ECOLOGISCHE EN SOCIALE CONTEXT

- 1.1. Armoede, honger en machtsconcentratie p.05
- 1.2. Ecosystemen onder druk p.07
- 1.3. Sociale gevolgen p.11

2.

WAAR LOOPT HET FOUT MET HET BELEID?

- 2.1. Oneerlijke handel p.14
- 2.2. Het Akkoord van Cancun:
Een klimaatbeleid met gebrek aan ambitie p.16
- 2.3. Gebrekkige regulering van
financiële speculatie p.16
- 2.4. Geen duurzaam investeringsbeleid p.18
- 2.5. Een beleid dat multinationals en de
agro-industrie bevoordeelt p.19
- 2.6. Geen duurzaam consumptiebeleid p.21

3.

NOOD AAN ACTIEVE ONDERSTEUNING VAN ALTERNATIEVEN

- 3.1. Naar een duurzaam landbouwmodel p.23
- 3.2. Hoe kan fair trade een impuls geven aan
duurzame landbouw? p.25
- 3.3. Een ondersteunend beleid voor een
duurzame landbouw p.28
- 3.4. Belang van legitimiteit van het beleid p.30

4.

BELEIDSVORSTELLEN OM DEZE ALTERNATIEVEN TE STEUNEN

- 4.1. Een beleid dat markten reguleert in functie van
fundamentele mensenrechten p.33
- 4.2. Een rechtvaardig, ambitieus en dwingend
klimaatbeleid p.35
- 4.3. Investeren in de ontwikkeling van duurzame
familiale landbouw p.36
- 4.4. Investeren in eerlijke handel p.37
- 4.5. Bevorderen van duurzame consumptie als
hefboom tot verandering p.37
- 4.6. Wat kan de consument/burger zelf doen? p.38

5.

GROEI. VOEDSEL. LEVEN. AARDE.

- Hoogtepunten in de campagne p.39

- VERKLARENDE WOORDENLIJST p.40

INLEIDING

Voedselcrisis, klimaatcrisis, grondstoffencrisis ...
Al deze crisissen zijn met elkaar verbonden en
kunnen door een coherent beleid samen worden
aangepakt. Momenteel slaagt het beleid hier
niet in. Het geeft geen antwoord op de steeds
langer wordende lijst uitdagingen waarmee de
landbouwproductie en voedselvoorziening wereldwijd
geconfronteerd worden.

Aanhoudende honger, toenemende druk op
ecosystemen door niet-duurzame productie, de
groeivende vraag naar landbouwgrondstoffen voor
biobrandstoffen, niet-duurzame consumptie,
de toenemende machtsconcentratie in de
ketens, de evolutie van speculatie op de
landbouwgrondstoffenmarkt, de impact van
klimaatverandering op de landbouw, landroof ...
de lijst is ellenlang.

De beleidsterreinen handel, investeringen,
ontwikkeling en klimaat zijn niet op elkaar afgestemd
in functie van duurzame ontwikkeling. Er gaat
veel meer aandacht naar het agro-industriële
productiemodel dan naar de ontwikkeling van
duurzame familiale landbouw en eerlijke ketens.
Nochtans versterkt het agro-industriële model
de voedsel- en klimaatcrisis, terwijl duurzame
familiale landbouw een antwoord biedt op de
sociale en ecologische uitdagingen. Het beleid
moet dit duurzame landbouwmodel dringend gaan
ondersteunen.

**De Oxfamcampagne "GROEI. Voedsel. Leven.
Aarde." toont aan waar het beleid fout loopt en
vraagt aandacht voor de enorme uitdagingen waar de
voedselvoorziening in de wereld voor staat. Ze toont
de impact die dit beleid heeft op de economische,
sociale en ecologische situatie van kleinschalige
boeren en lokale gemeenschappen in het Zuiden en
reikt alternatieven en concrete beleidsvoorstellen
aan voor een eerlijke voedselvoorziening.**

De campagne toont aan de consument en de politiek
dat het belangrijk is wie onder welke voorwaarden
en in welke context voedsel produceert, verwerkt
en commercialiseert. Consumenten zijn deel van
de oplossing: via aankoopbeslissingen en hun stem
als burger. Ze kunnen duurzame familiale landbouw
en achtergestelde landbouwproducenten in het
Zuiden een duw in de rug geven door te kiezen voor
producten van eerlijke handel.

Oxfam staat niet alleen met deze boodschap. Samen
met andere organisaties roepen we op tot een
model van duurzame familiale landbouw. Oxfam
wil wereldwijd, met alle plaatselijke afdelingen, zijn
volledige gewicht in de strijd gooien voor eerlijke
voedselvoorziening en een duurzame toekomst voor
de landbouw.

GRÖEI
VOEDSEL. LEVEN. AARDE.

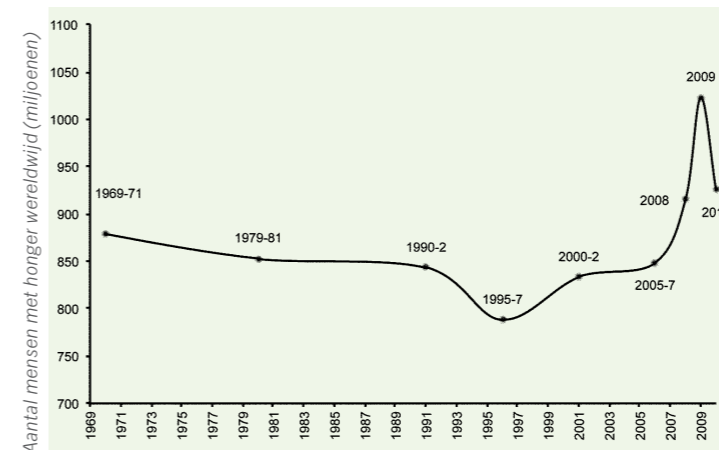
HOOFDSTUK 1

Voedselvoorziening in een onrechtvaardige economische, ecologische en sociale context

1.1 Armoede, honger en machtsconcentratie

Het huidige voedselsysteem leidt tot extremen: overvloed voor de ene, armoede en honger voor andere. Het produceert meer dan ooit op grote schaal en het heeft het rijke Westen "overvoed"¹. Anderzijds is het voedselsysteem er niet in geslaagd om een oplossing te bieden aan 925 miljoen hongerigen in ontwikkelingslanden (figuur 1).

Figuur 1: Honger in de wereld (1969-2009)

Bron: Oxfam International Food Justice Campaign report (2011)

Het oneerlijke beleid rond voedselvoorziening heeft er toe bijgedragen dat we voor de tweede keer in drie jaar tijd voor een wereldwijde voedselcrisis staan. Men verwacht dat de voedselprijzen tegen 2050 verder zullen oplopen met 40%. Dat is zonder de effecten van de klimaatverandering op de landbouwogsten gerekend. Als klimateffecten, zoals droogtes en overstromingen, worden meegenomen in de voorspellingen verdubbelt dit de prijsstijgingen nog eens ². Hoe komt het dat vandaag zoveel miljoenen mensen

¹ In meer dan de helft van de geïndustrialiseerde landen kampt minstens 50% met overgewicht en wordt er door consumenten, retailers en restaurants vaak 30 % van het eten weggegooid. Bron: "Tackling of unhealthy diets, physical activity, and obesity: health effects and cost-effectiveness", *The Lancet*, Vol 376, (November 20, 2010)
² Bron: FAO "How to feed the World in 2050" (2009)

honger lijden in een wereld die meer dan genoeg voedsel produceert om iedereen te voeden?

Honger is een probleem dat in stand gehouden wordt door onrechtvaardige machtsverhoudingen: armoede, oneerlijke internationale handel, de verwaarlozing van de kleinschalige boeren, de "landroof" in ontwikkelingslanden, de toenemende druk op ecosystemen, speculatie op landbouwgrondstoffen, te weinig investeringen in duurzame en agro-ecologische landbouw, enzovoort. Dit zijn symptomen van een dieperliggende onrechtvaardigheid: wie voedsel produceert, op welke manier en voor welke markten, is een kwestie van machtsconcentratie.

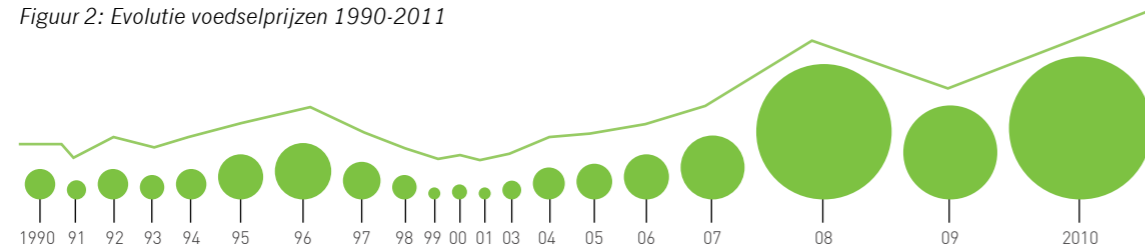
Deregulering en vrij spel van grote spelers op de landbouwmarkten

Ons voedselsysteem wordt gedreven door de economische belangen van een kleine groep spelers in de agro-industrie. Zo'n 70% van de beslissingen rond het voedselsysteem, inclusief beslissingen rond belangrijke hulpbronnen zoals land, water, zaden, technologie en infrastructuur zijn in handen van een kleine groep traders, voedingsconcerns, verwerkers en retailers. De concentratieratio, die het marktaandeel van de vier grootste bedrijven weergeeft voor verschillende markten, spreekt boekdelen: de vier grootste bedrijven hadden in 2004 een marktaandeel van 73% van de graanmarkt, 33% in zaden, 60% in agrochemicaliën en 38% in biotechnologie³.

Voedsel wordt bovendien door grote investeerders gezien als gelijk welke andere lucratieve belegging: er wordt gespeculeerd op landbouwgrondstoffen alsof men in een groot casino speelt. De prijsvolatiliteit (schommelingen) ten gevolge van die speculatie is vooral een probleem voor de kleinschalige boeren en de armen. Grote spelers controleren de hele keten en zijn nauwelijks verantwoordelijk verschuldigd aan de maatschappij over hun beslissingen en investeringen. De onderliggende oorzaak van deze machtsconcentratie in onze voedselvoorziening heeft te maken met slecht overheidsbeleid. Grote spelers op de landbouwmarkten krijgen immers vrij spel omdat de overheid er niet in slaagt de landbouwmarkten bij te sturen en te corrigeren waar deze falen. Overheden kiezen er zelfs voor om deze agro-industrie te subsidiëren, eerder dan te investeren in duurzame landbouw. De toenemende speculatie op landbouwgrondstoffen wordt mogelijk gemaakt omdat overheden beslisten de financiële markten te dereguleren.

³ Bron: Wereldbank (2008) in Ulrich Hoffmann "Assuring food security in developing countries under the challenges of climate change", UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development), (2011)

Figuur 2: Evolutie voedselprijzen 1990-2011

Bron: Oxfam-Wereldwinkels op basis van FAO barometer 1990-2011

Naar een structurele voedselcrisis?

In 2008 kregen we met de voedselcrisis een duidelijke waarschuwing dat het structureel fout loopt met onze voedselvoorziening. De prijzen van landbouwgrondstoffen verdubbelden in een periode van 30 maand (figuur 2). Tussen januari 2005 en juni 2008 verdrievoudigden de maïsprijzen, de graanprijzen stegen met 127%, rijstprijzen met 170%⁴. Er waren protesten te horen in 61 landen, er ontstonden voedselrellen in 23 landen. Overheden deden echter geen inspanningen om de markten te reguleren. Integendeel, ze zetten hun beleid van deregulering en subsidiëring van de biobrandstofindustrie⁵ verder. Ondertussen liepen de winsten van de agro-industrie en de speculanten sterk op en zagen we een nieuwe golf van "landroof". Daarbij stelden grote buitenlandse investeerders hun voedsel- en biomassaproductie veilig door massaal landbouwgrond op te kopen of langdurig te leasen in ontwikkelingslanden.

Sinds januari 2011 dreigt een nieuwe voedselcrisis. De prijzen op de wereldmarkt voor basisvoedsel bevonden zich op het hoogste niveau sinds 1990, het jaar dat de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO) startte met haar voedselprijzabarometer. De Wereldbank schatte in februari 2011 dat 44 miljoen mensen door de laatste prijsstijgingen in extreme armoede terechtgekomen zijn.

De Verenigde Naties waarschuwden dat de situatie nog lang kan aanhouden. De FAO stelt dat de sterke prijswisselingen voor basisvoeding enorme gevolgen hebben voor de ontwikkelingslanden. Ze oordeelt dat het oneerlijke handelsbeleid en de landroof voor grootschalige exportproductie schade toebrengen aan de landbouw in het Zuiden. Ook wijst de FAO op een oorzakelijk verband tussen de financiële speculatie op derivaten van landbouwgrondstoffen

4 Bron: A. Mittal, "The 2008 Food Price Crisis: Rethinking Food Security Policies", G-24 Discussion Paper Series No.56, UNCTAD, (June 2009)

5 Biobrandstoffen zijn vloeibare of gasvormige brandstoffen gewonnen uit biomassa. Biomassa verwijst naar de biologisch afbreekbare fractie van landbouwproducten, producten uit bosbouw en afval. Er worden verschillende landbouwgewassen gebruikt om biobrandstoffen aan te maken (suikerriet, palmolie, soja, cassava, maïs, etc.). "Bio" in de term biobrandstoffen verwijst dus in geen geval naar de biologische teeltwijze van landbouwgrondstoffen. Vaak worden de gewassen voor biobrandstofproductie zelfs op een niet-duurzame wijze geteeld.

en de toenemende prijsvolatiliteit. Beleggers zijn niet geïnteresseerd in de landbouwgrondstoffen, en hoegenaamd niet in voedselzekerheid of inkomens van boeren, maar in kortetermijnwinst door pure speculatie.

Onderinvestering in kleinschalige duurzame landbouw

Er werd in het verleden te weinig geïnvesteerd in duurzame landbouw in het Zuiden. Tussen 1980 en 2006 daalde het aandeel van landbouw in ontwikkelingssamenwerking van 20% naar 3%, terwijl armoede voor meer dan 70% ruraal is. In diezelfde periode schermden de overheden van de rijke landen hun landbouw af met een geschatte 300 miljard dollar per jaar. Daardoor werd het voor arme boeren in ontwikkelingslanden onmogelijk om de concurrentie aan te gaan op de markt. In ontwikkelingslanden die sterk afhankelijk zijn van landbouw (vnl. landen in Sub-Sahara Afrika, met gemiddeld 32% van het BNP gebaseerd op landbouw) daalde gelijktijdig het aandeel van overheidsbestedingen in landbouw van 6% van de totale overheidsuitgaven in 1980, tot amper 4% in 2004⁶. Grootschalige monoculturen voor export die ecosystemen onder druk zetten, kregen in ontwikkelingslanden voorrang op het versterken van geïntegreerde landbouw met lokale voedselvoorziening. Uiteindelijk worden heel wat landen zo afhankelijk van voedselimport, terwijl ze wel produceren voor export.

De uitdaging is enorm

Er is weinig veranderd aan het beleid sinds de voedselcrisis van 2008. Maar ondertussen worden de uitdagingen steeds groter. De wereldbevolking zal tegen 2050 met een derde aangegroeid zijn, terwijl in heel wat regio's de landbouwopbrengsten dalen. Het is zorgwekkend dat de bevolkingsgroei geconcentreerd is in de armste en meest voedselonzekere regio's in de wereld. Zo wordt verwacht dat de bevolking in Afrika zal verdubbelen tegen 2050⁷. Tegen dan zullen zeven op tien mensen

6 Bron: Wereldbank (2008) in Ulrich Hoffmann "Assuring food security in developing countries under the challenges of climate change", UNCTAD, (2011)

7 De bevolking in Afrika zal aangroeien van 1 miljard tot 2 miljard mensen

ter wereld in een zgn. *Low Income Food Deficit Country* leven⁸. De uitdaging is enorm: de onrechtvaardige machtsverhoudingen moeten dringend aangepakt worden en er moet een rechtvaardig beleid komen rond klimaat en toegang tot vruchtbaar land en water.

DE UITDAGING

Als we de Westerse consumptie niet dringend ombuigen in duurzame richting zal er tegen 2050 70% meer voedsel geproduceerd moeten worden. Dit ten gevolge van volgende tendensen:

- **Strijd om land en water.** Steeds meer landbouwgrond wordt gebruikt voor productie van niet-voeding: projecten voor koolstofopslag, biobrandstofproductie, houtproductie en teelten als katoen. De prijs van land en water zal stijgen en zal meer en meer de oorzaak worden van conflicten.
- **De groei in gewasopbrengsten neemt jaarlijks af.** Tussen 1970 en 1990 was er nog een globale groei in gewasopbrengst van 2% per jaar. Tussen 1990 en 2007 viel die terug op 1% per jaar⁹. Deze groei zal verder afnemen terwijl de vraag naar voedsel met 1,3% per jaar zal toenemen. In heel wat regio's heeft de Groene Revolutie¹⁰ zijn limieten bereikt, de bodem raakt uitgeput.
- **Daling van gewasopbrengsten door klimaatverandering.** Schattingen wijzen op een vermindering van 10% gewasopbrengst per 1°C stijging. Landen in Sub-Sahara-Afrika kunnen tegen 2080 dalen van 20 tot 30% ondervinden, en dit kan oplopen tot 50% in Soedan en Senegal¹¹.
- **Economische ontwikkeling met veranderende eetpatronen.** Het aandeel van de ontwikkelingslanden in de globale economie neemt toe van één vijfde tot de helft. Meer en meer schakelen zij over op een Westers eetpatroon.
- **Bevolkingsgroei van 6,9 miljard vandaag tot 9,1 miljard in 2050¹².**

1.2 Ecosystemen onder druk

Vandaag is het voedselsysteem op wereldvlak (productie, verwerking, handel, consumptie en afvalbeheer) niet duurzaam. Het kan niet iedereen over de hele wereld het recht op kwaliteitsvolle voeding garanderen. Bovendien heeft het de geleidelijke verdwijning van miljoenen kleine en middelgrote bedrijven en van evenveel banen

tegen 2050. Bron: Foresight "The Future of Food and Farming", Final project Report, The Government Office for Science, London (2011).

8 In 2011 staan er 70 landen op de LIFDC-lijst van de FAO. De lijst is samengesteld op basis van het inkomen per capita van een land en zijn netto handel in basisvoedsel.

9 Bron: Trostle USDA: [www.ers.usda.gov/publications.WRS0801/WRS0801.pdf](http://www.ers.usda.gov/publications/WRS0801/WRS0801.pdf) (2008)

10 De "groene revolutie" begint in de jaren 1960 en wordt gekenmerkt door een sterke motorisering en mechanisering, het gebruik van hoogwaardige genetisch geselecteerde zaden, minerale meststoffen en pesticiden.

11 Bron: Oxfam International "Food Justice Report" (2011).

12 Bron: <http://goo.gl/TJFLu>

veroorzaakt. Dit systeem is ook verantwoordelijk voor grote milieuschade. Onze natuurlijke hulpbronnen raken uitgeput en de goede werking van de mondiale ecosystemen, die het ons mogelijk maken te leven en ons te voeden, is ernstig verstoord.

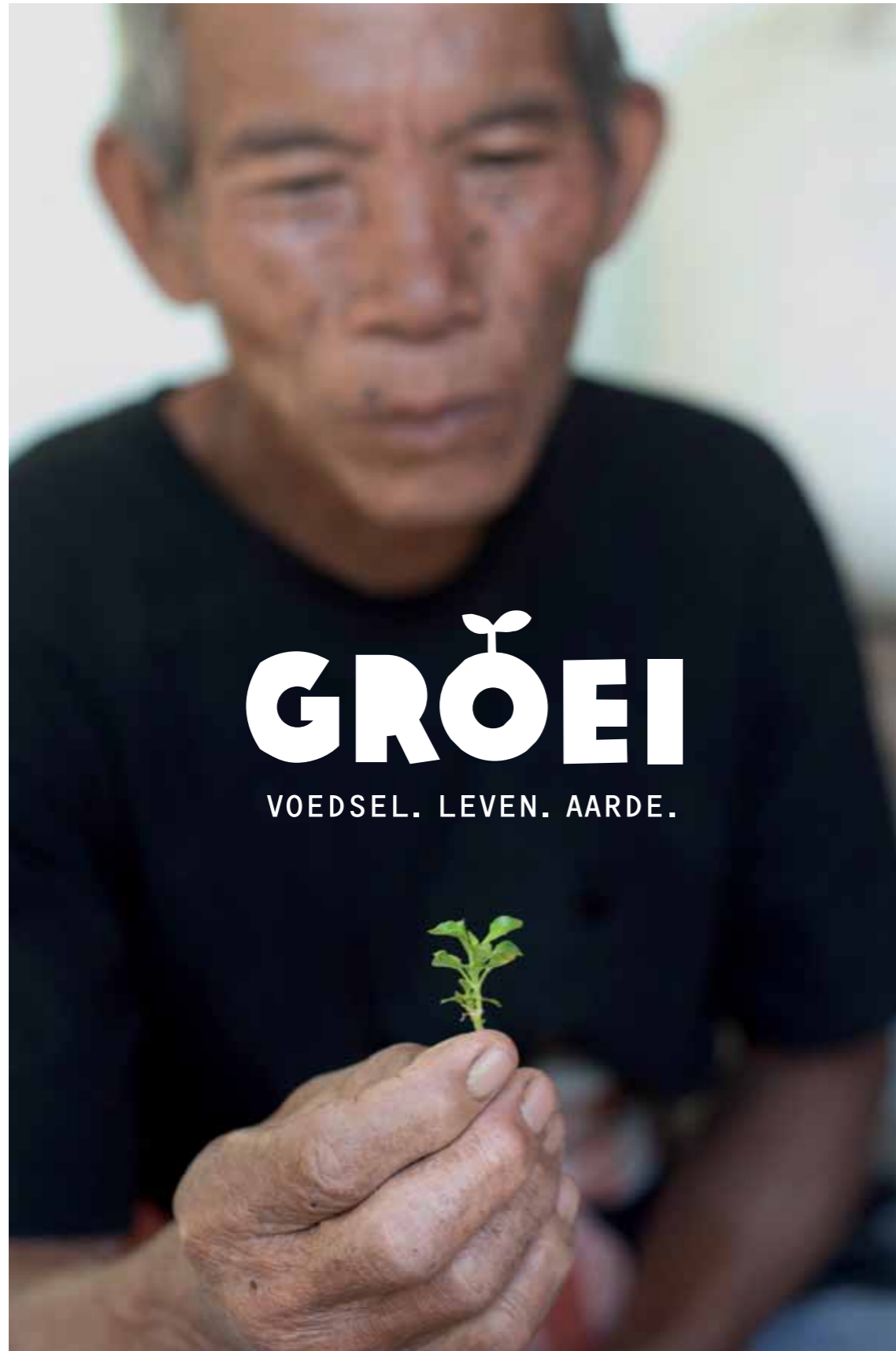
Op de VN-top rond Ontwikkeling en Milieu in Rio in 1992 erkenden alle landen van de wereld voor het eerst unaniem dat onze productie- en consumptiemethodes verantwoordelijk zijn voor de aantasting van de bodem, het verlies van biodiversiteit en de klimaatveranderingen. Bijna 20 jaar later zijn de 3 grote verdragen die uit Rio zijn voortgevloeid er niet in geslaagd de klimaatopwarming, de woestijnvorming en het verlies van biodiversiteit in de hand te houden.

De ecologische voetafdruk van de inwoners van de industrielanden is groter geworden en de mensheid heeft de grenzen van de biocapaciteit van de aarde overschreden. Ons Westerse ontwikkelingsmodel vormt de kern van dit probleem. Het is de ecologische voetafdruk van de rijkste landen (en meer bepaald van de rijkste sociale klassen binnen deze landen) die het meest uitbreidt. Eerder dan, wat de gangbare uitleg is, de demografie van de "arme" landen en het "ontwaken" van China. Bij de uitdagingen op ontwikkelingsvlak staat het ontwikkelingsmodel dus centraal. Een model dat alle bewoners van onze planeet de mogelijkheid geeft hun fundamentele rechten uit te oefenen (HDI hoger dan 0.8)¹³ en dat de natuurlijke hulpbronnen en de biocapaciteit van de aarde beschermt (ecologisch draagvlak per persoon is maximaal 1,8 ha).

De voedingssector is het kruispunt voor verschillende sectoren (industrie, landbouw, transport, enz.) die verantwoordelijk zijn voor milieuschade. Over het algemeen veroorzaken de agro-industriële modellen voor voedselproductie een verzwakking van de bestaande ecosystemen en leiden zij tot de uitputting van natuurlijke hulpbronnen, milieuvervuiling, verlies van biodiversiteit en klimaatopwarming. In 2005 concludeerde het Millenium Ecosystem Assessment Report dat ongeveer 60% (15 op 24) van de bestudeerde oorspronkelijke ecosystemen momenteel aangetast of niet-duurzaam gebruikt worden. Met impact op watervoorraden, visbestanden, lucht- en waterzuivering, klimaatregeling en risico's op natuurrampen tot gevolg¹⁴.

13 De Index van de menselijke ontwikkeling (ontwikkelingsindex) of Human Development Index (HDI) van de Verenigde Naties meet voornamelijk armoede, analfabetisme, onderwijs en levensverwachting in een bepaald land of gebied.

14 Bron: Millenium Ecosystem Assessment-rapporten: <http://marweb.org/en/Reports.aspx>

GRÖEI

VOEDSEL. LEVEN. AARDE.

PROBLEMEN PLANTAGEKOFFIE ZONNEKLAAR¹⁵

Traditioneel wordt koffie onder schaduwbomen en in bossen geteeld, maar sinds de jaren zeventig werd massaal gekapt voor de aanleg van koffieplantages voor 'zonnekoffie'. Tussen de jaren 1970 en 1990 werd in Centraal-Amerika 30 tot 40% van de traditionele koffieweakerijen omgezet in plantages. Het hogere rendement is één van de redenen voor de populariteit van de plantages: deze brengen tot drie keer meer op dan schaduwkoffie. Maar de negatieve milieu-impact is inmiddels meer dan duidelijk. De intensieve monocultuur, gepaard met boskap, draagt in belangrijke mate bij tot de klimaatverandering. Plantageteelt verhoogt de bodemerosie en tast de biodiversiteit aan. Kunstmeststoffen, pesticiden en herbiciden moeten deze ecologische nadelen opvangen. Helaas zijn deze kunstgrepen niet alleen slecht voor het milieu en de gezondheid, maar nemen ze ook een flinke hap uit het budget van de boer. Het kan ook anders. Cecovasa (Central Office of Coffee Agrarian Cooperatives of the Sandia Valleys) in Peru is een **koepel van acht fairtradekoffiecoöperaties** die samen ongeveer vijfduizend boeren groeperen. Zowat alle boeren behoren tot het **Quechua- of Aymaravolk**. Deze 'roots' zijn nog altijd heel belangrijk in het dagelijkse leven en in de koffiecultuur. Ze passen de praktijk van schaduwteelt toe, die veel duurzamer is. De inheemse boomsoorten in wiens schaduw de koffie groeit, zorgen voor een optimale rijping van de bonen, en dus voor een betere kwaliteit. De bladeren van de schaduwbomen zijn goede meststof voor de bodem, waardoor de boer geen kunstmest nodig heeft. Omdat schaduwstruiken minder gevoelig zijn aan ziekten, moeten de boeren geen of minder chemische meststoffen en pesticiden gebruiken. De integratie van koffiestruiken en andere bomen bewaart de bodemvruchtbaarheid en beschermt de waterhuishouding. Door samen met de koffie ook fruit en groenten te kweken, vergroten de boeren hun voedselzekerheid en krijgen ze uitzicht op een bijkomend inkomen op de lokale markt¹⁶.

Impact van het wereldvoedselsysteem op het klimaat

Als sector is de landbouw verantwoordelijk voor 17 à 32% van de broeikasgasemissies op wereldvlak (figuur 3). Ofwel rechtstreeks, via bodememissies (vooral na het verspreiden van stikstofhoudende meststoffen) en de emissie van veeteelt. Ofwel onrechtstreeks, als gevolg van ontbossing en van bodemaantasting door een verandering in het landgebruik. Naast de intensieve landbouwmethodes zorgen hoofdzakelijk de herbestemming van grond voor veeteelt, de productie van veevoer (de helft van

¹⁵ Bron: www.oxfamwereldwinkels.be/klimaatkoffie

¹⁶ Bron: 'Fair Trade doet het in de schaduw'. W2, Oxfam-Wereldwinkels, (december 2009)

de graanproductie op wereldvlak) en de teelt van oliehoudende gewassen voor de voedingsindustrie voor een snellere klimaatopwarming.

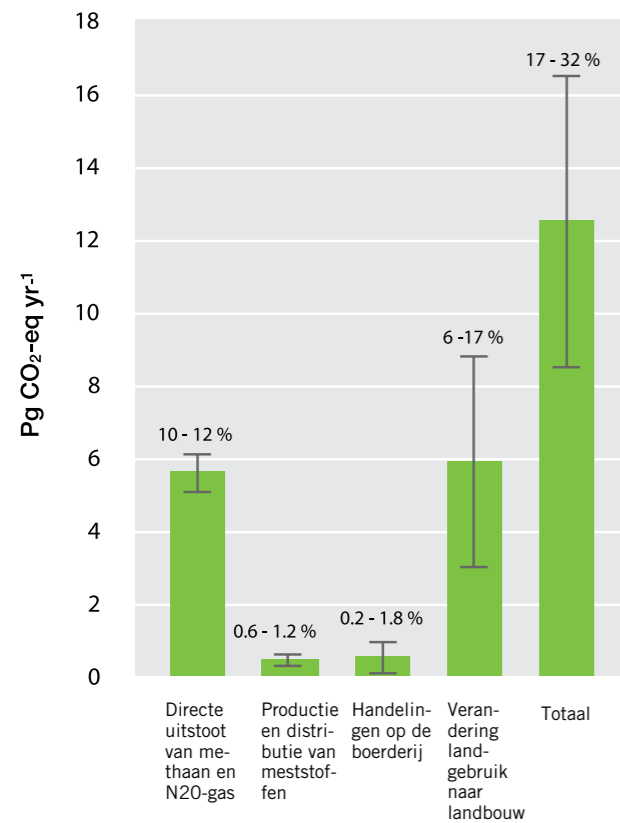
De toenemende biobrandstofproductie leidt tot heel wat "indirect" landgebruik. Als er landbouwgrond gebruikt wordt voor de teelt van energiegewassen voor biobrandstoffen, dan is er elders meer land nodig om voedsel te telen. Dit kan leiden tot ontbossing, met schadelijke gevolgen voor het klimaat. De broeikasgasemissies ten gevolge van dit "indirect" landgebruik zijn vaak bijzonder hoog. Dit doet vragen rijzen bij de zogenaamde klimaatvoordelen van het gebruik van biobrandstoffen. De emissies die te wijten zijn aan de omzetting van bos naar palmolieplantages vertegenwoordigen bijvoorbeeld 67% van de totale emissies van biobrandstofproductie. De emissies ten gevolge van de teelt zelf, zoals die bij het gebruik van machines en kunstmeststoffen, bedragen 12% van de totale uitstoot¹⁷.

Voedingsproducten dragen niet alleen tijdens de productiefase bij tot de klimaatopwarming. In de industrielanden liggen de broeikasgasemissies die veroorzaakt worden bij het transport, de verwerking, de verkoop, de opslag en de bereiding veel hoger dan de broeikasgassen die op het veld worden uitgestoten.

In de ontwikkelingslanden daarentegen is het verhoudingsgewijs de productiefase op het veld die het meest bijdraagt tot de broeikasgasemissie van het product. Dat komt niet doordat de emissies op het veld hoger liggen dan in de industrielanden (ze zijn over het algemeen veel geringer), maar doordat het voedsel veel meer dient voor eigen verbruik, het minder verwerkt wordt door de agro-industrie en het minder op de markt gebracht wordt door de supermarktsector. Het gaat er dus om dat we niet alleen zeer goed moeten letten op wát we eten, maar ook op de milieu-impact die de producten hebben tijdens heel hun levenscyclus.

¹⁷ Bron: Febrenbach: www.ef4.be/documents/evenements/biocarburants/101_spf.pdf (2007)

Figuur 3: Aandeel van landbouwactiviteiten in de broeikasgasemissies

Bron: Greenpeace (2008). Cool farming: climate impacts of agriculture and mitigation potential.

DE CO₂-BALANS VAN SUIKER

Het onafhankelijke studiebureau Climatop maakte in opdracht van de Zwitserse supermarktketen Migros vergelijkende studies van de CO₂-impact van producten die tot eenzelfde productgroep behoren. Climatop brengt de volledige levenscyclus van het product in rekening, dus van de productie van de grondstoffen tot en met de verpakking. Deze vergelijking levert soms verrassende resultaten op. In de categorie suiker bijvoorbeeld scoort biologische rietsuiker uit Paraguay, ondanks het transport, beter dan suiker uit Zwitserland. Uit de vergelijking van de verschillende suikers is gebleken dat de biologische Max Havelaarrietsuiker uit Paraguay de beste klimaatbalans oplevert. De klimaatimpact is 40% lager dan het gemiddelde bij de suikers die verkocht worden bij Migros. De goede klimaatbalans is vooral te danken aan het feit dat de biologische teelt van suikerriet - zonder kunstmatige meststoffen, zonder pesticiden en met zeer weinig vervuulende machines - minder CO₂ uitstoot dan de conventionele

teelt van suikerbieten. Bovendien wordt het afval van het suikerriet gebruikt om warmte en stroom te genereren voor de productie ervan¹⁸.

Impact van het voedselsysteem op de watervoorraden, de bodemaantasting en de biodiversiteit

67% van de voorraad aan drinkbaar water op wereldvlak wordt in de landbouw gebruikt, voornamelijk voor irrigatie¹⁹. En ook hier is het niet de duurzame familiale landbouw die het grondwater en de waterlopen uitput. Het zijn voornamelijk de industriële landbouw en de grootschalige irrigatie van monoculturen die de stroomgebieden en watervoorraden aantasten.

Bijna de helft van de grond wordt overgeëxploiteerd. Ongeveer 2.000 miljoen ha (d.i. 38% van de landbouwgrond of bijna 700 keer de oppervlakte van België) is uitgeput²⁰ en kent een dalende productiviteit. Eén ha op 6 is onvruchtbaar geworden²¹. Het niet naleven van praktijken die het water en de grond in stand houden (bvb. braakland, agrobosbouw,...) en het niet opnieuw toevoegen van organische stoffen, werken de woestijnvorming meer dan eender welke andere factor in de hand. De rendementswedloop, de overbegrazing en de industriële monoculturen zijn opnieuw de hoofdverantwoordelijken voor deze aantasting.

De voedselproductie op wereldvlak spitst zich vandaag toe op slechts 12 plantensoorten. Wij verbruiken alsmear minder soorten (± 150). De steeds meer gestandaardiseerde landbouwpraktijken en de industriële landbouw en veeteelt hebben, in minder dan vijftig jaar, geleid tot het verdwijnen van meer dan drie vierde van de soorten, die gedurende duizenden jaren traditioneel werden geteeld.

1.3 Sociale gevolgen

Drie vierde van de mensen die honger lijden, leven in rurale gebieden. De meesten van hen werken als voedselproducenten: boeren, herders, vissers of landarbeiders. Het is schrijnend dat deze mensen die zelf voedsel produceren, honger lijden. Vaak leven ze in afgelegen gebieden, hebben ze geen toegang tot krediet, aangepaste technologieën, infrastructuur, of onvoldoende toegang tot markten om hun producten te verkopen. Kleinschalige boeren beschikken vaak niet over de macht om op een gelijkwaardige manier met tussenhandelaars te onderhandelen.

¹⁸ Bron: <http://www.migros.ch/protectionclimat>

¹⁹ Bron: Unesco "Water in a changing world." (2009)

²⁰ Bron: International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development "Synthesis Report" (2008)

²¹ Bron: International Soil Reference and Information Centre (ISRIC), (2010)

Bijgevolg krijgen ze geen waardig inkomen voor hun grondstoffen.

Het zijn vooral de arme voedselimporterende landen die de klappen voelen van de voedsel- en klimaatcrisis. Voeding neemt een zeer grote hap uit het gezinsbudget van de armsten en kan tot 70 à 80% van hun inkomen innemen. Zij zijn ook het meest kwetsbaar voor de impact van klimaatverandering (figuur 4) en hebben de middelen niet om te investeren in maatregelen om hun landbouwproductie aan te passen aan de klimaatimpact²².

De klimaatverandering heeft ook een impact op het inkomen van duizenden kleinschalige boeren die exportgewassen verbouwen.

Figuur 4: Projectie verandering landbouwproductie tegen 2080 als gevolg van klimaatverandering
Bron: UNCTAD (2011)²³

²² Bron: Van Hauwermeiren S. "Internationale klimaatonderhandelingen: de noden van kleinschalige landbouwproducenten in het Zuiden op de agenda?", Oikos nr.54, (2010).

²³ Bron: Hoffmann "Assuring Food Security in developing Countries under the challenge of Climate Change: Key Trade and Development issues of fundamental Transformation of agriculture", UNCTAD (February 2011)

KLIMAATVERANDERING EN DE OEGANDESE KOFFIEBOER

De fairtradekoffiecoöperatie Gumutindo in Oeganda trok in 2007 al aan de alarmbel. Koffie is in het Oost-Afrikaanse land het belangrijkste exportgewas. De Oegandese koffiesector stelt meer dan vijf miljoen mensen te werk. De productie van koffiebonen is in Oeganda de voorbije decennia sterk achteruit gegaan. Te veel regen op bepaalde momenten verhindert de bloei, waardoor de productie afneemt. Lange periodes van droogte zorgen ervoor dat de bonen niet goed rijpen en de bodem zijn vruchtbaarheid verliest. De bonen kunnen niet goed gedroogd worden. Meer en meer plagen steken de kop op. Willington Wamayeye, directeur van Gumutindo: "Ik woon al heel mijn leven rond de Mount Elgon en heb het weer nooit zo onvoorspelbaar meegemaakt." Niet alleen de koffie ondervindt hinder van de klimaatfratsen, maar ook basisvoedsel zoals bananen. "Daardoor is voedsel duurder geworden", zegt Wamayeye. Als de gemiddelde temperatuur met 2°C stijgt, zal het grootste deel van Oeganda ongeschikt worden voor koffieteelt. Dat kan binnen dertig jaar al gebeuren. Gumutindo maakt daarom volop werk van erosiebestrijding door bomen tussen de koffie te planten.

De sociale gevolgen van de degradatie van ecosystemen zullen steeds duidelijker worden naarmate de milieudruk toeneemt. De impact van de klimaatverandering op domeinen zoals de beschikbaarheid van water, voedsel en gezondheid is aanzienlijk.

Sinds 2008 worden er ook heel wat sociale gevolgen gerapporteerd als gevolg van de toenemende landroof²⁴. In 2009 alleen hebben grote investeerders 45 miljoen ha grond aangekocht of gehuurd in ontwikkelingslanden om hun voedsel- of biobrandstofproductie veilig te stellen in de toekomst, of om projecten te ontwikkelen rond koolstofopslag²⁵. Veel van de landaankopen en bijhorende projecten hebben geleid tot conflicten met de lokale bevolking²⁶. Een zeer groot deel van deze grondaankopen, zo'n 80%, blijft tot nog toe zonder een concreet ontwikkelingsproject²⁷. Dit wijst er op dat het lucratief is te investeren in grond. De prijzen zullen alleen maar stijgen, gezien vruchtbare landbouwgrond steeds schaarser wordt.

Er zijn al meer dan honderd beleggingsfondsen, participatiemaatschappijen en institutionele investeerders die landbouwgrond opkopen in ontwikkelingslanden. Ze zijn niet zozeer geïnteresseerd om te investeren in duurzame landbouwontwikkeling, wel in de financiële opbrengsten van de landbouwgronden in de toekomst. Vooral landbeleggingen in Afrika zitten in de lift, omdat men verwacht dat Brazilië en China er binnenkort prominent op de markt zullen komen. Land in Zambia is momenteel bijvoorbeeld zeer duur in Afrikaanse context, maar kost nog maar één achtste van land in Argentinië of Brazilië.

²⁴ Bron : GRAIN <http://www.grain.org>

²⁵ Bron: World Bank "Rising global interest in farmland" (2010)

²⁶ Bron : S. Van Hauwermeiren "Internationale handel in biobrandstoffen: wie draagt de ecologische en sociale kosten?" Oikos nr. 49 (2009)

²⁷ Bron : Oxfam International "Food Justice Report" (2011)

GRÖEI
VOEDSEL. LEVEN. AARDE.

Foto: Lieve Blanquaert

HOOFDSTUK 2

Waar loopt het fout met het beleid?

Een duurzaam voedselsysteem garanderen dat honger de wereld uit helpt en in 2050 9 miljard mensen fatsoenlijk kan voeden? Een duurzaam voedselsysteem dat tegelijk de biodiversiteit en de natuurlijke hulpbronnen in stand houdt én de uitdagingen van de klimaatverandering niet uit de weg gaat? Daarvoor is een gepast beleid op internationaal niveau nodig.

Het huidige beleid schiet tekort:

- De overheden geven voorrang aan de vrijmaking van de markten, zonder die de nodige sociale of ecologische randvoorwaarden op te leggen. De mate van duurzaamheid van het voedingssysteem hangt bijgevolg alsmeer af van de marktmechanismen alleen²⁸.
- Het beleid wordt nauwelijks afgestemd op doelstellingen van algemeen belang zoals voedselzekerheid, armoedebestrijding, duurzaam beheer van natuurlijke rijkdommen en klimaat. Het beleid wordt doorgaans op een onsamenhangende en ongecoördineerde manier ontwikkeld en uitgevoerd.
- Het voedselsysteem wordt overheerst door de agro-industrie ten nadele van familiale landbouw. Beleidsinstrumenten ondersteunen deze tendens. Meestal worden zij uitgewerkt en toegepast zonder toereikend overleg met de landbouworganisaties en het middenveld en zonder de aanzienlijke rol te erkennen die vrouwen spelen in voedselzekerheid.

ONSAMENHANGEND BELEID

Op de Wereldtop over voedselzekerheid van november 2009 bevestigden de staats- en regeringsleiders nogmaals hun engagement om honger uit de wereld te helpen. Diezelfde regeringen blijven nochtans de voorkeur geven aan beleidslijnen die honger structureel in de hand werken. Deze flagrante tegenstrijdigheid geldt vooral voor de EU. Op 10 mei 2010 keurde de Europese Raad "een EU-beleidskader voor steun aan ontwikkelingslanden bij de aanpak van voedselzekerheidsproblemen"²⁹ goed. Dit beleidskader roept de EU en de lidstaten

²⁸ Punt 2.2 tot punt 2.6 geven tal van voorbeelden van het feit dat de politiek ervan afziet om de markten te reguleren.

²⁹ Bron: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0127:FIN:NL:PDF>

op om meer steun te bieden aan de landbouw, de voedselzekerheid en de voedselvoorziening. Dit weerhoudt de EU er echter niet van om het gebruik en de productie van biobrandstoffen te stimuleren en bijvoorbeeld de transportsector een doelstelling op te leggen van 10% gebruik van hernieuwbare energie (waarvan 95% biobrandstoffen) tegen 2020. Dit beleid werkt voedselonzekeerheid in de hand. Enerzijds door de plotse stijgingen van de internationale landbouwprijzen aan te wakkeren, anderzijds door bij te dragen tot landroof. Bovendien geeft dit EU-energiebeleid geen antwoord op de klimaatverandering en leidt het tot een nog grotere druk op de ecosystemen.

Het gebrek aan een degelijk beleid van ons wereldvoedselsysteem komt tot uiting in een systeem dat privébelangen en belangen op korte termijn verkiest ten nadele van het algemeen belang. Dit systeem wordt gekenmerkt door (1) oneerlijke handel, (2) een weinig ambitieus klimaatbeleid, (3) een gebrek aan regulering van de financiële speculatie, (4) een niet-duurzaam investeringsbeleid, (5) een beleid dat multinationals en de agro-industrie bevoordeelt en (6) een gebrek aan een duurzaam consumptiebeleid.

2.1 Oneerlijke handel

Het beleid is geneigd landbouw- en voedingsproducten te herleiden tot gewone koopwaren zonder rekening te houden met de maatschappelijke en ecologische verwachtingen. De vrijmaking van de markten, gedragen door instellingen zoals de Wereldhandelsorganisatie (WHO), het Internationaal Monetair Fonds (IMF) of de Wereldbank, maar ook door de economische grootmachten, is grotendeels verantwoordelijk voor deze tendens. De maatregelen die de vrijmaking kenmerken, zijn volkomen in tegenspraak met de gewettigde belangen en de fundamentele rechten van de boeren en van de hele maatschappij.

Met het openstellen van de grenzen worden de mogelijkheden om de landbouwmarkten te reguleren of lokale en regionale markten af te schermen aanzienlijk beperkt.

Dit beleid zorgt er voor dat arme landen meer en meer voedselafhankelijk worden, terwijl rijke landen hun landbouw kunnen blijven ondersteunen met subsidies. Arme landen kunnen geen prijzenbeleid (met minimum- en maximumprijzen) meer voeren en worden zelfs afgeraden voedselreserves op te bouwen (deze kunnen dienen voor noodgevallen of om prijsstommelingen te verzwakken).

Bij de vrijmaking van de markten wordt nauwelijks rekening gehouden met de manier waarop de

landbouw- en voedselproducten geproduceerd worden. Negatieve gevolgen worden door de markt niet gesanctioneerd, positieve bijdragen aan sociale en ecologische duurzaamheid worden niet gevaloriseerd. Kleinschalige boeren spelen nauwelijks een rol in de markt. Des te minder als ze arm zijn.

De verdedigers van de vrijmaking van de markten gaan ervan uit dat het meest efficiënte economisch systeem er één is waarbij landen zich specialiseren. Men produceert die goederen waarvan men weet dat men bij de productie ervan een voordeel heeft tegenover andere landen. De andere goederen voert men dan, logischerwijs goedkoper, vanuit andere landen (die hier een voordeel hebben) in. De lokale prijzen worden dan ook sterk beïnvloed door de internationale markten. Maar dit zorgt, bij sterke prijsstommelingen, voor onstabiele en onzekere inkomsten voor de boeren. Door een grotere specialisatie van de bedrijven en een verhoogde geografische concentratie van de productie³⁰, maakt de vrijmaking alsmeer landen afhankelijk van import van voedsel. Vele Afrikaanse landen werden voedselafhankelijk, maar voerden wel landbouwgrondstoffen uit, zoals koffie, katoen, rubber of cacao. Door een verhoogde concurrentie op te leggen tussen soms heel kwetsbare landbouwsystemen, stimuleert de vrijmaking en de internationale handel het agro-industriële landbouwmodel ten koste van duurzame landbouw.

OPENSTELLEN VAN GRENZEN EN PLOTSE STIJGING VAN IMPORT VAN VOEDSEL

Het openstellen van de grenzen heeft de deuren van de ontwikkelingslanden geopend voor de (al dan niet gesubsidieerde) invoer aan lage prijzen vanuit Europa, Latijns-Amerika, Azië en de Verenigde Staten. Deze vrijmaking draagt fors bij tot de ongebruikelijk hoge toenames van de importvolumes, met dramatische gevolgen voor de lokale bevolking. Door de lokaal geproduceerde voedingsmiddelen aan een ondraaglijke concurrentie te onderwerpen, maken deze plotse invoerstijgingen de landbouwers en landarbeiders aanzienlijk armer. Ze zorgen ervoor dat de landbouwprijzen en -inkomsten dalen, ze doen de traditionele leefgewoonten van kleine landbouwers teniet, ze leiden ertoe dat landbouwers wegtrekken uit de rurale gebieden en werkloos worden. Dit gaat gepaard met een aanzienlijke daling van de nationale voedingsproductie in tal van ontwikkelingslanden en zorgt voor plotse invoerstijgingen en een sterke groei van voedselonzekeerheid. Het betekent meteen dat deze landen nog meer afhankelijk worden van de invoer, tot zij zelfs netto-invoerders worden. Het fenomeen is allesbehalve een eenmalig feit: tussen 1984 en 2000 lieten 17 ontwikkelingslanden 767

³⁰ De vijf grootste uitvoerders van tarwe, rijst en maïs controleren respectievelijk 72 %, 78 % en 86 % van de internationale handel.

plotse invoerstijgingen noteren³¹.

Bij relatieve schaarste en stijgende prijzen bevinden deze landen en hun armere bevolkingslagen zich in een heel kwetsbare situatie. Het zijn vooral de lage-inkomenslanden die netto-invoerders zijn van voedingsproducten. Vooral de MOL (minst ontwikkelde landen, waar gemiddeld 50 à 80% van het gezinsinkomen naar voeding gaat) hebben het meest geleden onder de voedselcrisis in 2007-2008³². Belangrijke landen beperkten hun uitvoer, bedrijven begonnen te speculeren en op korte termijn stegen de voedselprijzen dramatisch, zonder dat er in de voedselafhankelijke landen een vangnet bestond om deze crisis op te vangen. Bovendien zorgen de plotse invoerstijgingen voor een hogere schuldenlast: zij moeten alsmeer meer uitgeven om de invoer te financieren.

De huidige WHO-onderhandelingen, de zogenaamde "Doha-ontwikkelingsronde", botsen op de tegenstelling tussen landen die de markten verder willen vrijmaken en zij (hoofdzakelijk armere ontwikkelingslanden) die hun markten beter willen afschermen³³. Alleszins zijn de bestaande maatregelen binnen de WHO ontoereikend gebleken om de voedselcrisis op een structurele manier aan te pakken.

Door de ontwikkelingslanden te verplichten dat zij hun grenzen moeten openstellen, kunnen zij minder of geen heffingen opleggen voor ingevoerde landbouwproducten. Dit heeft een sterke daling van de belastinginkomsten van deze landen tot gevolg. Deze dalende belastinginkomsten werden eerst teweeggebracht door de beleidslijnen van de Wereldbank en het IMF en daarna versterkt door het WHO-beleid. Zij dragen bij tot de schuldenlast van de nationale economie van de armste landen. Zij vormen een aanzienlijke belemmering voor de landbouw- en plattelandsontwikkeling en voor armoedebestrijding. Op die manier versterken ze ook onrechtstreeks de afhankelijkheid van voedselinvoer.

2.2 Het Akkoord van Cancun: Een klimaatbeleid met gebrek aan ambitie

Duurzame oplossingen voor de uitdagingen van de klimaatverandering stuiten op een gebrek aan politieke wil van de regeringen. In december 2010 leidde de 16de Klimaattop in het Mexicaanse Cancún in extremis tot een akkoord. Maar een

³¹ Bron: UNCTAD, "Addressing the global food crisis. Key trade, investment and commodity policies in ensuring sustainable food security and alleviating poverty", Verenigde Naties, New York en Genève (2008)

³² Bron: UNCTAD, "Addressing the global food crisis. Key trade, investment and commodity policies in ensuring sustainable food security and alleviating poverty", Verenigde Naties, New York en Genève (2008)

³³ Bron: ICTSD (International Centre for Trade and Sustainable Development) "Indian Minister Says SSM Not to Blame for Stalled Talks." (2008)

veel te weinig ambitieus akkoord. Het pakket goedgekeurde beslissingen voorkwam vooral dat het multilaterale onderhandelingsmechanisme van de Verenigde Naties werd opgedoekt. Daarnaast herbevestigden de onderhandelingspartijen hun financiële engagementen op korte termijn en erkenden ze dat het nodig is om tot in 2020, jaarlijks 100 miljard dollar vrij te maken om de inspanningen op het vlak van uitstootbeperking en aanpassing aan klimaatverandering van de ontwikkelingslanden te financieren. In 2011 moet een klimaatfonds worden opgericht door een comité waarin de ontwikkelingslanden in de meerderheid zijn. Dit fonds moet ervoor zorgen dat de meest kwetsbare landen zich kunnen aanpassen aan de klimaatverandering.

Er blijft echter nog veel werk aan de winkel. Vooral door het politieke spel van Japan, Rusland, de Verenigde Staten en Canada hebben de lidstaten zich niet formeel uitgesproken over een tweede verbintenisperiode van het Protocol van Kyoto³⁴. Zij werden het ook niet eens over een doelstelling voor de uitstootbeperking van broeikasgassen op wereldvlak. Om de belofte, in Cancún herbevestigd, om de opwarming van de aarde te beperken tot 2°C boven het pre-industriële niveau, na te leven, zal volgens het IPCC³⁵ (Intergovernmental Panel on Climate Change) tussen 2000 en 2050 een uitstootbeperking van 50 à 85% nodig zijn. Bovendien beweren de regeringen van de MOL (minst ontwikkelde landen) en van de kleine eilandstaten, die nu al het meest impact ondervinden van de klimaatopwarming, dat de bovengrens van 2 °C te hoog ligt. Zij stellen voor om de maximale temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C. Dan nog blijft de vraag welke geldmiddelen op lange termijn het klimaatfonds zullen financieren. Zo werd het plan om heffingen in te voeren op het lucht- en scheepvaartvervoer niet weerhouden. Nog een lacune in het slotakkoord van de top: ondanks de cruciale rol die vrouwen spelen in de landbouwproductie, werd in Cancún met geen woord gerept over de genderdimensie. Ook vermeldt het akkoord van Cancún nergens de belangrijke verklaring van de *Agriculture & Rural Development Day 2010*, die op hetzelfde moment werd georganiseerd. Hier werd er op aangedrongen het klimaatbeleid en het beleid inzake voedselzekerheid met elkaar te verbinden³⁶.

³⁴ Het Kyoto-protocol of Verdrag van Kyoto werd in 1997 opgesteld in de Japanse stad Kioto en regelt de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen

³⁵ Intergouvernementeel Panel over Klimaatverandering

³⁶ Bron: *Agriculture & Rural Development Day* "There is no climate security without food security and no food security without climate security" www.agricultureday.org (2010)

DE CRUCIALE ROL VAN VROUWEN IN DE VOEDSELPRODUCTIE

Vrouwen leveren een significante bijdrage aan de rurale economie in ontwikkelingslanden. Hun rol in de landbouw verschilt sterk naargelang de regio, maar globaal maken ze 43% uit van de rurale arbeid in ontwikkelingslanden. De landbouwsector slaagt er in vele landen onvoldoende in om de voedselzekerheid voor de lokale bevolking te garanderen. Niet omdat vrouwen minder efficiënt aan landbouw doen, maar ten gevolge van ongelijke kansen en ongelijke toegang tot productiemiddelen. Zo zijn vrouwen vaak verstoten van onderwijs en basiskennis over zaden, technologie, lokale economie, enzovoort. Zo worden in veel landen slechts 10% van de kredieten toegewezen aan vrouwen en is er een ongelijke toegang tot land en grondstoffen voor vrouwen. Vrouwen beschikken slechts over 2% van de grond omwille van tradities of een discriminerende wetgeving. Vaak ontvangen vrouwen lagere lonen dan mannen voor hetzelfde werk, zelfs als ze beschikken over dezelfde opleiding en ervaring.

Investeren in vrouwen is dus bijzonder efficiënt indien men de voedselzekerheid in ontwikkelingslanden wil verzekeren. Als vrouwen binnen de familiale landbouw dezelfde toegang tot productiemiddelen hebben als mannen, kan dit de productiviteit met 20 tot 30% verhogen. Dit zou de totale landbouwopbrengst in ontwikkelingslanden kunnen verhogen met 2,5 tot 4%. Het dichten van de genderkloof kan er met andere woorden voor zorgen dat 12 tot 17% (100 tot 150 miljoen) minder mensen honger lijden.

2.3 Gebrekkige regulering van financiële speculatie

De deregulering van de internationale financiële markten is een andere belangrijke reden waarom overheden verantwoordelijk zijn voor het in stand houden van een niet-duurzaam voedingssysteem. Als gevolg van hun *laissez faire*-houding, wordt de werking van de landbouw- en voedingsmarkten alsmat meer beïnvloed door financiële makelaars. Zij zijn op de termijnmarkten in grondstoffen actief met het oog op maximale winst. Ook pensioenfondsen en andere investeringsfondsen "speculeren", in hun zoektocht naar winstgevende beleggingen, steeds meer op de koersen van landbouwgrondstoffen op de beurs³⁷. Zij kopen en verkopen grote hoeveelheden van deze grondstoffen en speculeren daarbij op voordelige koersschommelingen, tussen het moment waarop zij virtueel aankopen en het moment waarop zij virtueel verkopen, of omgekeerd. Deze speculatieve

³⁷ Bron: *De La Vega*. Met een totaal kapitaal dat op 26.000 miljard dollar wordt geraamd, zijn de pensioenfondsen vandaag de grootste spelers op de mondiale financiële markten. (2010)

beleggingen gebeuren doorgaans niet in het openbaar, worden vaak niet geregistreerd en zijn dus moeilijk te controleren.

De termijnspeculatie kan de bestaande prijsschommelingen op de landbouwmarkten aanzienlijk beïnvloeden. Het is algemeen aanvaard dat zij een grote rol gespeeld heeft in de plotse stijging van de internationale koersen van 2007-2008³⁸, net zoals zij ook heeft bijgedragen tot de laatste prijsstijgingen in 2010³⁹.

2.4 Geen duurzaam investeringsbeleid

Onderinvesteringen in de landbouw zijn verantwoordelijk voor een stagnering van de landbouwproductie in de armste landen (vooral in Sub-Sahara-Afrika). Zij speelden en spelen nog steeds een rol in de voedselcrisis. In 2003 kwamen 53 regeringen van Afrikaanse landen bijeen voor een top van de Afrikaanse Unie in Maputo (Mozambique). Ze beloofden er om vanaf 2008 jaarlijks 10% van hun nationale begroting te investeren in de landbouw⁴⁰. Slechts 7 landen hebben zich echter aan deze verbintenis gehouden⁴¹.

Maar het investeringsbeleid loopt niet alleen fout door een gebrek aan financiële middelen. De investeringen zijn vaak slecht gericht en niet ten gunste van de ontwikkeling van duurzame landbouwsystemen. De meeste landbouwinvesteringen die sinds 2008 werden goedgekeurd, komen ten goede aan landbouwsystemen met grote plantages gericht op de export. Zo tracht men de inkomsten van de ontwikkelingslanden te verhogen⁴².

Ze steunen vooral modellen van het type “groene revolutie”⁴³. Dergelijk beleid kan op korte termijn resultaten opleveren, maar doet de afhankelijkheid van landen van voedselimport toenemen. Ten gevolge van de extreme prijsvolatiliteit op de internationale

38 Bron: De La Torre D.-G., Murphy S. “The global food crisis: Creating an opportunity for fairer and more sustainable food and agriculture systems worldwide”, Heinrich Böll Foundation, (2008).; De Schutter O. “Food Commodities Speculation and Food Prices Crisis. Regulation to reduce the risks of price volatility”, briefing note n°2, United Nations, (September 2010)

39 Investeringsfondsen speculeren soms ook op de effectieve markten. Zo speculeert het Amerikaanse investeringsfonds Whitebox Advisors bijvoorbeeld op een stijging op lange termijn van de voedselprijzen. Het kocht in 2007 meerdere graansilo's over van Cargill en ConAgra. Henriques D.B.. “Food is Gold, So Billions Invested in Farming”, New York Times, (5 juni 2008) [14/03/11]. Te raadplegen op <http://www.nytimes.com/2008/06/05/business/05farm.html>

40 Bron: http://www.africa-union.org/Official_documents/Assemblee%20fr/ASS03.pdf

41 Bron: <http://www.acordinternational.org/silo/files/agissons-et-librons-un-milliard-de-personnes-souffrant-de-la-faim.pdf>

42 Bron: <http://www.lesechos.fr/economie-politique/monde/actu/020106112727.htm>

43 Bron: <http://www.oxfam.nl/Voedselsoevereiniteit-.html>

markten verhoogt hierdoor de kwetsbaarheid van lokale boeren en plaatselijke bevolking.

Landroof (het opkopen of huren van grote oppervlaktes landbouwgrond via contracten tussen internationale, particuliere of publieke investeerders en overheden) is nog zo'n zwaarwegende factor op het vlak van een niet-duurzaam investeringsbeleid. Het gaat niet om een nieuw verschijnsel, maar het fenomeen is de voorbije jaren, in de context van de voedsel-, financiële-, klimaat- en energiecrisis, aanzienlijk uitgebreid. Volgens de FAO werd er in Afrika sinds 2007 20 miljoen ha land verworven met buitenlandse investeringen. Dat is 15 keer de oppervlakte van België. Het verschijnsel treft vooral landen in Afrika, maar ook in Azië, Latijns-Amerika en zelfs centraal Europa⁴⁴. Deze contracten zetten de toegang tot grond en natuurlijke hulpbronnen van plaatselijke gemeenschappen op losse schroeven. Ze worden dan ook het vaakst afgesloten in landen met een zwak grondbeleid.

De regeringen in het Zuiden, die deze landroof goedkeuren, zijn niet de enige verantwoordelijken. Een rapport van het Oakland Institute uit 2010 beschuldigt de Wereldbank ervan dat zij via haar programma's 'Access to land' (toegang tot grond) en 'Land market for investment' (investeren op de grondmarkt) de landroof in Afrika door buitenlandse privégroepen vergemakkelijkt. Volgens het Oakland Institute zet de Internationale Financieringsmaatschappij (IFC, dochtermaatschappij van de Wereldbank) de staten ertoe aan hun investeringswetgeving zo aan te passen dat privégroepen er zich makkelijker kunnen vestigen. In West-Afrika haalt het rapport meer bepaald de voorbeelden aan van Sierra Leone en Liberia waar “in een recordtijd van vier maanden 21 wijzigingen werden uitgevoerd in de teksten die de belangen regelen”. In Mali zou het hervormingsprogramma enkel tot doel hebben gehad “privé-investeringen in de sectoren van de agro-industrie, het toerisme en de mijnbouw te stimuleren...”. De beschuldiging van belangenvermenging tussen de Wereldbank en de privésector steunt op het feit dat de IFC soms zelf belangen heeft in de investeringsprojecten of dat zij aandelen heeft in de investerende vennootschappen⁴⁵.

LANDROOF IN MALI

In Mali heeft de regering meer dan 100.000 ha grond afgestaan aan de Libische onderneming Malibya. Deze grond is bestemd voor rijstteelt, veeteelt en verwerking. Het project past in het kader van een nationaal initiatief dat verondersteld

44 De Schutter O.. *Acquisitions et locations de terres à grande échelle: ensemble de principes minimaux et de mesures pour relever le défi au regard des droits de l'homme.* (2009)

45 Bron: Buffet H.G.. “(Mis)investment in agriculture. The role of the international finance corporation in global land grabs.” (2010)

wordt de boeren te helpen hun landbouwproductie te verhogen en voedselsoevereïen te worden. De gevolgen van deze landroof zijn echter bijzonder nadelig voor de lokale bevolking: onteigeningen met lage compensaties, minder toegang tot water en bedreigde biodiversiteit. Bovendien hebben de meeste lokale boeren geen toegang tot de hybride zaden die voor het project worden gebruikt. Deze zaden vereisen een doorgedreven mechanisering, het gebruik van chemische productiemiddelen en een jaarlijkse heraanloop van zaden⁴⁶, zodat boeren ze vaak niet kunnen betalen.

2.5 Een beleid dat multinationals en de agro-industrie bevoordeelt

Al jarenlang schuiven de Wereldbank, het IMF en de WHO initiatieven naar voren die worden voorgesteld als dé oplossingen voor de ontwikkelingsproblemen (van vooral landen in het Zuiden), terwijl ze feitelijk de belangen van multinationals en de agro-industrie bevoordelen. Zo werd verondersteld dat de vrijmaking van de wereldhandel en de specialisatie van de economieën van de armste landen in productie en uitvoer van een beperkt aantal basislandbouwproducten, zouden bijdragen tot hun economische ontwikkeling en het verminderen van hun armoede. In de praktijk hebben deze initiatieven echter de kwetsbaarheid van de lokale bevolking doen toenemen en de ecosystemen zwaar onder druk gezet. Bepaalde recentere oplossingen die de politieke besluitvormers aanbevelen om de honger uit te roeien (met respect voor het milieu en het klimaat), bevoordelen eveneens de agro-industrie. Zo worden niet-duurzame koolstofprojecten of de grootschalige ontwikkeling van biobrandstoffen als initiatieven in de strijd tegen de klimaatverandering ingezet. En steunt men de ontwikkeling van GGO-gewassen die bestand zijn tegen diverse vormen van milieustress.

De koolstofhandel

Het protocol van Kyoto en andere internationale akkoorden stellen de “koolstofhandel” voor als een oplossing voor de klimaatverandering. Het principe? Landen of ondernemingen die minder uitstoten dan de toegestane drempel, kunnen hun “overschotten” aan quota (“emissierechten”) verkopen aan landen of ondernemingen die hun doelstellingen niet halen. Daarnaast kunnen de landen of ondernemingen hun uitstoot gedeeltelijk compenseren door te investeren in projecten voor vermindering van broeikasgasuitstoot die door de Verenigde Naties zijn goedgekeurd. Dit kunnen projecten zijn in groei- of ontwikkelingslanden: de zogenaamde “mechanismen voor schone ontwikkeling” (Clean Development Mechanism, CDM). Of wanneer het om

46 Bron: “Brot für die Welt”, ICCO, FLAN Internacional (2010).

projecten in industrielanden gaat: de “gezamenlijke uitvoering” (Joint Implementation, JI). Beide hebben tot doel de uitstoot van broeikasgassen in de ontwikkelingslanden en opkomende economieën te verminderen en er duurzame ontwikkeling aan te moedigen door investeringen in alternatieven voor fossiele energie. In de praktijk brengen deze projecten vaak meer schade toe aan de lokale bevolking dan dat zij tot duurzame ontwikkeling leiden. Veel projecten focussen namelijk eenzijdig op emissiereducties, zonder hier bredere doelstellingen aan te koppelen, bijvoorbeeld rond armoedebestrijding en het behoud van biodiversiteit. Zij dragen er ook toe bij dat ondernemingen, die de nodige middelen hebben om deze projecten in ontwikkelingslanden en elders te financieren, hun niet-duurzame praktijken in eigen land niet in vraag stellen. Bovendien vormen zij de aanleiding tot landroof.

KOOLSTOFPROJECTEN IN BRAZILIË

Tussen 2000 en 2002 investeerden drie Amerikaanse multinationals (General Motors, Chevron en American Electric Power) 18 miljoen Amerikaanse dollar voor de aankoop van meer dan 20.000 ha bos aan de Atlantische kust van Brazilië. Rechtstreeks gevolg: de lokale landbouwgemeenschappen, die voor hun levensonderhoud afhankelijk waren van het bos, werden onder druk van de politie verplicht te vertrekken. Jonas de Souza, plaatselijke boer, verklaart: “Ik mag niet meer buitenkomen en doen wat ik al sinds mijn 14-15 jaar gewoon was te doen. Ik zou graag mijn vishengel nemen om vis te vangen en mijn gezin of mezelf te eten te geven. Maar wij hebben zelfs het recht niet meer om in het bos te gaan om een palmhart te snijden voor het eten. Ik zou gearresteerd worden en ze zouden mij een dief noemen⁴⁷”.

De grootschalige ontwikkeling van biobrandstoffen

De promotoren van een grootschalige ontwikkeling van biobrandstoffen stellen het systeem voor als een doeltreffend middel in de strijd tegen de klimaatverandering. Naast het feit dat de teelt van energiegewassen voor biobrandstoffen tal van nefaste economische en sociale gevolgen heeft, staat het niet vast dat zij effectief bijdraagt tot de uitstootvermindering van broeikasgassen. De uitstootvermindering vloeit voort uit het feit dat het gewas gedurende zijn groei CO₂ opneemt. Maar deze reductie wordt, minstens gedeeltelijk, teniet gedaan door een directe verandering in het landgebruik. De energiegewassen komen in de plaats van bossen en dus verdwijnen belangrijke koolstofputten. Ook een indirecte verandering in het landgebruik speelt een rol. Door grond die werd gebruikt voor voedsel toe te

47 Bron: Schapiro M. (2009). « GM's Money Trees » : <http://motherjones.com/environment/2009/11/gms-money-trees>

wijzen aan energiegewassen, zal de voedselproductie zich verplaatsen naar andere stukken land, die hiervoor worden ontbost. Naast de verandering in landgebruik, moet je ook de emissies die rechtstreeks of onrechtstreeks verbonden zijn aan de totale landbouwactiviteit, in rekening brengen. Zo veroorzaakt het verbruik van energie voor landbouw uitstoot van broeikasgassen. Fossiele aardolie en aardgas worden gebruikt om energie te leveren voor de productie van meststoffen of landbouwchemische producten of om landbouwmachines aan te drijven. Bovendien worden gewassen bestemd voor biobrandstoffen vaak op industriële wijze geteeld. Dit alles kan de klimaatverandering versterken in plaats van verminderen!

De industriële productie van biobrandstoffen heeft vaak nog veel andere ecologische gevolgen: erosie en aantasting van de bodem, verlies van biodiversiteit, vervuiling van het grondwater door massaal gebruik van meststoffen en chemische pesticiden, enzovoort. Op economisch en sociaal vlak brengt de grootschalige teelt van energiegewassen voor biobrandstoffen ernstige schade toe aan de fundamentele rechten van de lokale gemeenschappen, zoals het recht op toegang tot grond en het recht op voedsel. En alsof dat nog niet volstaat: door te concurreren met grond voor voedselgewassen, zorgt de teelt van energiegewassen voor biobrandstoffen voor plotse prijsstijgingen van het voedsel, alweer ten koste van de armsten.

DE ECOLOGISCHE EN SOCIALE IMPACT VAN DE UITBREIDING VAN DE PALMOLIETEELT

Palmolie wordt niet alleen als voedselgewas gebruikt. Het wordt ook, en in toenemende mate, gebruikt voor de productie van biobrandstoffen. Door palmolieplantages in Indonesië, Maleisië, Colombia en elders in de wereld uit te breiden voor de uitvoer, zijn ernstige sociale en ecologische problemen ontstaan. Er is de grootschalige ontbossing (en bijgevolg een toename van de CO₂-uitstoot), het verdwijnen en wegtrekken van lokale gemeenschappen, de landroof, de uitputting van watervoorraden, het verdwijnen van biodiversiteit en ernstige vervuiling van oppervlaktewater. Deze uitbreiding brengt ook de naleving van het recht op voedsel en van de fundamentele rechten van de arbeiders op de plantages in gevaar.

De ontwikkeling van ggo's bestand tegen diverse vormen van milieustress

Tot voor kort had de ontwikkeling van ggo's twee grote functies: ze moesten bestand zijn tegen bepaalde sterke onkruidverdelgers (vooral tegen glyfosfaat⁴⁸). En ze moesten resistent zijn tegen

⁴⁸ Actief ingrediënt van Roundup, toponkruidverdelger van de multinational Monsanto.

bepaalde insecten. Recenter is er nog een belangrijke functie voor de ggo's naar voren gekomen: de weerstand tegen diverse vormen van milieustress zoals droogte, overstromingen, verzilting, hoge temperaturen, ultraviolette straling, enzovoort. Deze nieuwe ggo-familie wordt verondersteld zich beter te kunnen aanpassen aan de gevolgen van de klimaatverandering. Daarnaast investeert de biotechnologie-industrie vandaag in de ontwikkeling van ggo's voor de teelt van gewassen voor de productie van biobrandstoffen van de tweede generatie, die cellulose als grondstof zullen gebruiken⁴⁹.

Ggo's gebruiken in de landbouw is geen oplossing. Zij houden niet alleen risico's in voor het milieu en de gezondheid, zij vormen ook een factor van sociaal-economische afhankelijkheid. Door de sterke controle van de multinationals op de zaden, dreigen de boeren hun autonomie te verliezen en te verarmen.

ONTWIKKELING VAN GGO'S EN CONTROLE VAN DE MULTINATIONALS OP DE ZADEN

Het genetisch gewijzigde katoen Bt, Bullgard II kan sinds 2009 vrij verkocht worden in Burkina Faso. Op 26 september 2006 bevestigde Salif Diallo, Burkinees minister van Landbouw, Waterbouwkunde en Visserij, dat zijn land had beslist om ggo's in te voeren. Bij die gelegenheid verklaarde hij: "[transgenetisch] zaaigoed zal hier in Burkina zelf worden geproduceerd. (...) Wij nemen momenteel maatregelen om de controle over de zaaigoedproductie in handen te hebben. Het zal dus om ggo's 'Made in Burkina' gaan. Wij zullen wat men noemt de "sleutels" hebben. En dat zullen Burkinese sleutels zijn. (...) "⁵⁰. Salif Diallo gaf daarmee antwoord op kritiek die tegenstanders van de invoering van ggo's in Afrika vaak uiten: de boeren worden voor de levering van hun zaaigoed alsmaar afhankelijker van een handvol multinationals. Dit houdt op termijn onder meer het risico van hogere toeleveringskosten in.

De cijfers geven de tegenstanders gelijk. Zeer weinig spelers hebben de touwtjes voldoende stevig in handen om de uitgaven voor Onderzoek & Ontwikkeling (O&O) te dragen. Want O&O is duur, zeer duur. Ter indicatie: het INRA⁵¹ heeft geraamd dat in 2001 in de ontwikkelde landen tussen 100.000 en 500.000 dollar nodig was om een enkel octrooi te onderhouden. Het gaat hier om een gewone verlenging van het ene jaar op het andere voor de periode van 10 tot 20 jaar. Bovendien heeft het geen

⁴⁹ Bron: ETC Group. « Patenting the "Climate Genes"... And Capturing the Climate Agenda. » (Mei/juni 2008)

⁵⁰ Bron: Roamba P.-M., « Salif Diallo à propos du coton transgénique: « On est dedans ! », Le Pays (29 septembre 2006) <http://www.lefaso.net/spip.php?article16658>

⁵¹ Institut National de la Recherche Agronomique (Nationaal Instituut voor Landbouwonderzoek) Frankrijk

zin een octrooi aan te vragen zonder de middelen om het te verdedigen. Daarvoor moet je bereid zijn gemiddeld 1,6 miljoen dollar uit te geven per octrooigeschil⁵². Ook de tests op het terrein zijn onontbeerlijk om de ggo's op punt te stellen, maar kosten wel 1 à 10 miljoen dollar⁵³. En dan hebben we het nog niet gehad over de kosten van het eigenlijke onderzoek in de laboratoria. Beschikken de Afrikaanse landen echt over de nodige geldmiddelen?

2.6 Geen duurzaam consumptiebeleid

Tussen veld en bord gaat door een gebrekkig voedselsysteem meer dan de helft van het geproduceerde voedsel verloren. In ontwikkelingslanden door slechte infrastructuur of ziektes, in rijke landen door verspilling. In het Verenigd Koninkrijk wordt ongeveer een derde van het gekochte voedsel gewoon weggegooid. 40 tot 50% van het voedsel in de Verenigde Staten gaat verloren in de verschillende stadia tussen productie en consumptie⁵⁴.

Bovendien wordt de consument overgeleverd aan het marktspel. Hij wordt er voortdurend toe aangezet voorrang te geven aan zijn persoonlijke belang en alsmaar meer te consumeren. Omdat de toeleveranciers in het voedingsstelsel vanuit de staat geen enkele beperking of verplichting opgelegd krijgen, voeren zij een voortdurende prijzenoorlog om de consument voor zich te winnen. Door alles wat de consument wenst aan te bieden aan steeds scherpere prijzen, worden ze er ervan weerhouden duurdere productienormen die rekening houden met het milieu en sociale criteria, in te voeren.

Daarnaast moedigt onze huidige maatschappij de niet-duurzame overconsumptie sterk aan. Enerzijds zijn onze economieën gebouwd naar het model van de economische groei. De consument wordt aangezet om alsmaar meer te verbruiken om zo de economische groei te steunen. Anderzijds weegt de dominante cultuur en bijhorende reclame zwaar door ten gunste van het niet-duurzame consumptiemodel. Momenteel bestaat geen enkele maatregel die de draagwijdte van deze boodschap kan compenseren. In deze context is de overheid eerder geneigd de verantwoordelijkheid aan de consument over te laten. Hij moet zelf kiezen welk product al dan niet goed is voor zijn eigen en voor het algemeen belang. Daarbij zorgt de overheid wel voor instrumenten die de consument informeren over de kwaliteit en

⁵² Bron: INRA « Le Bulletin des BioTechnologies » n°182 (2001)

⁵³ Bron: Science & Décision « Biotechnologies, brevets et agriculture: une nouvelle donne? » (2005)

⁵⁴ Bron: UNEP « Green Revolution with a Capital G is Needed to Feed the World » (2009)

duurzaamheid van de producten en hem bij zijn keuzes kunnen leiden. Elke consument moet zo zelf de conflicten beheren tussen verschillende – individuele en collectieve – doelstellingen en rekening houden met tal van beperkingen – beperkt budget, wantrouwen tegenover de ontvangen informatie, enzovoort. De consument is daar evenwel helemaal geen expert in. Hij kan niet alles weten over de voedselketen, van productie tot distributie. De overheid heeft de verantwoordelijkheid om een duurzaam consumptiebeleid te voeren en zo het algemeen belang te waarborgen.

HOOFDSTUK 3

Nood aan actieve ondersteuning van alternatieven

3.1 Naar een duurzaam Landbouwmodel

Welke landbouwsystemen moeten wij ondersteunen om tegelijk armoede te bestrijden en voedselzekerheid te garanderen van de huidige én toekomstige generaties? Om tegelijk de biodiversiteit en de natuurlijke hulpbronnen in stand te houden, de klimaatverandering te bestrijden en de landbouw meer veerkracht te verlenen?

Zeker niet de industriële landbouw, want die is gefocust op productiviteitswinst en niet op een duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen. Op basis van de expertise van 400 onderzoekers uit de hele wereld, laat het internationaal rapport "Internationale evaluatie van kennis, wetenschap en technologie in de landbouw voor ontwikkeling (IAASTD)", dat in april 2008 werd ondertekend door 60 regeringen, er geen enkele twijfel over bestaan: in deze 21ste eeuw is een ecologische revolutie van het landbouw- en voedingssysteem op wereldvlak noodzakelijker dan ooit⁵⁵.

Voor Oxfam en voor honderden andere organisaties over de hele wereld verloopt deze agro-ecologische revolutie onvermijdelijk via het ondersteunen en versterken van de kleinschalige duurzame familiale landbouw. Wij zetten in op die agrarische levenswijzen en systemen waarin boeren inspraak en controle hebben. Zo kan de landbouw steeds duurzamer worden. Er zijn vele elkaar aanvullende redenen om op deze landbouwsystemen in te zetten.

KLEINSCHALIGE DUURZAME FAMILIALE LANDBOUW

Er bestaan veel verschillende vormen van duurzame landbouw, maar zij steunen allemaal op gelijkaardige kenmerken.

Duurzame landbouwbedrijven zijn bedrijven

- met een eerlijke verdeling van de productiefactoren, meer bepaald het land. Zo garanderen zij dat er op het platteland banen worden gecreëerd of behouden en maken zij het landbouwgezinnen mogelijk een fatsoenlijk inkomen

te krijgen

- waarvan de exploitatie voornamelijk in handen is van werkkrachten uit de familie en overgedragen wordt naar de volgende generaties
- met gediversifieerde productiesystemen die beantwoorden aan de verwachtingen van de maatschappij, o.m. door kwaliteitsvolle voeding te produceren
- met meer zelfstandige productiesystemen op basis van agro-ecologische praktijken, die het milieu respecteren en bijdragen tot de bescherming van de biodiversiteit
- die sterk verankerd zijn in een sociale, ecologische, economische en culturele context

Agro-ecologie

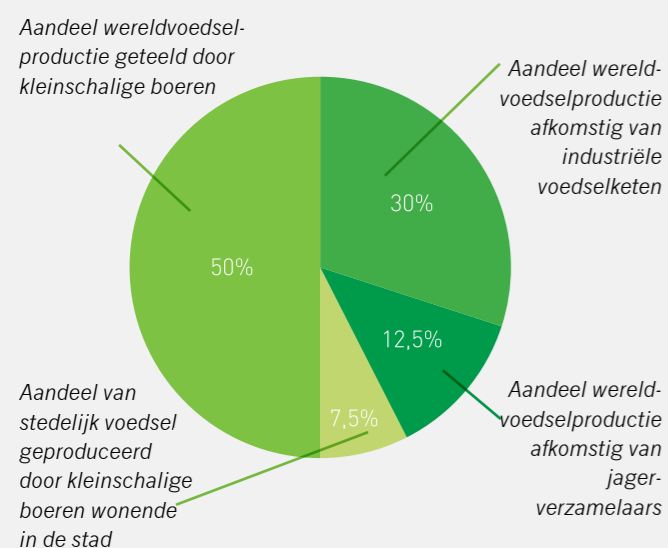
Agro-ecologie is zowel een wetenschap, die landbouwwetenschappen met ecologie combineert, als een geheel van praktijken. De wetenschap bestudeert de agro-ecosystemen en het duurzame beheer ervan. De praktijken beogen de verbetering van de landbouwsystemen door inzichten van natuurlijke en biologische processen beter op elkaar te laten afstemmen. Principes van agro-ecologie berusten op het recycleren van organische voedingsstoffen en van energie, de integratie van gewassen en veeteelt, de diversificatie van planten en diersoorten in de ecosystemen. Dit zowel in de ruimte als in de tijd, en door meer aandacht te besteden aan het systeem in het algemeen (planten, mensen, grond, biodiversiteit, water, haar bestendigheid tegen risico's,...), dan aan louter de productiviteit van individuele teelten.

Kleinschalige landbouw voedt de wereld

Het is hoofdzakelijk de kleinschalige duurzame familiale landbouw die de wereld voedt (figuur 5). Terwijl de industriële landbouwproductie vooral bestemd is om te voldoen aan de vraag van de meest rendabele markten (bijvoorbeeld maïs produceren om er biobrandstoffen in plaats van voedsel van te maken), dienen producten van de kleinschalige landbouw in de eerste plaats om te voldoen aan de vraag naar voeding van de plaatselijke bevolking. En, met meer dan 7.000 gewassen en heel veel diersoorten die dankzij die boeren in leven blijven, zorgt de duurzame landbouw niet alleen voor voldoende voedsel op de lokale markten, maar ook voor het evenwicht en de kwaliteit ervan.

⁵⁵ Bron: IAASTD (International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technologies for Development) "Global Report" (2008)

Figuur 5 Aandeel landbouwsystemen in voedselproductie

bron : ETC Group, 2009.

Ten eerste zal in 2050 het aantal te voeden monden waarschijnlijk 9 miljard bereiken. Aan het huidige groeiritme zal de beschikbaarheid van voedsel met bijna 70% moeten stijgen. Terwijl in de industriële landbouw de productiviteit per hectare lijkt te dalen, tonen tal van studies aan dat de agro-ecologische praktijken in de kleinschalige landbouw de lokale productiecapaciteiten gevoelig en duurzaam zouden kunnen doen stijgen.

OVERTUIGENDE RESULTATEN

Onderzoek in 57 landen, op een oppervlakte van 37 miljoen ha, heeft aangetoond dat agro-ecologische praktijken de productiviteit van 12,6 miljoen boerderijen met gemiddeld 79% hebben doen stijgen. Bovendien zorgden deze praktijken ook voor het aanleveren van noodzakelijke milieuvoordelen⁵⁶. Volgens bijkomende informatie van de Verenigde Naties stijgt de productiviteit in Afrika bij het toepassen van agro-ecologische praktijken met 116%. Deze conclusies werden bevestigd door een Britse studie over 20 Afrikaanse landen, die sinds 2000 de impact hebben gemeten van technieken zoals participatieve zaadveredeling, geïntegreerd pestbeheer, behoud van bodemvruchtbaarheid en agrobosbouw. Begin 2010 werd vastgesteld dat 10.390.000 boeren en hun families hun oogsten meer dan verdubbeld hebben in een periode van drie tot tien jaar, of jaarlijks per gezin 557 kilo beschikbaar voedsel meer verbouwen⁵⁷.

⁵⁶ Bron: Jules Pretty, «Agricultural sustainability: concepts, principles and evidence», *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 363(1491), pp. 447-465 (2008)

⁵⁷ Bron: "Agroecology and the Right to Food", Report presented at the 16th

Ten tweede is volgens de FAO 43% van de actieve wereldbevolking tewerkgesteld in de landbouwsector (dat percentage bedraagt zelfs 53% in de ontwikkelingslanden). Een groot deel van de wereldbevolking leeft dus van de landbouw, en een meerderheid daarvan leeft van de arbeidsintensieve kleinschalige landbouw. In een context waarin de wereldbevolking nog sterk groeit en er slechts weinig mensen werk vinden in de industrie of dienstensector, zijn het behoud van deze banen en inkomstenbronnen absoluut noodzakelijk bij armoedebestrijding.

Ten derde steunt de duurzame landbouw op de ontwikkeling van eeuwenoude knowhow die rekening houdt met de ecosystemen en de natuurlijke omgeving. Agro-ecologische methodes (zoals agrobosbouw, biologische teelten, de geïntegreerde bestrijding van schadelijke insecten), waardoor schade aan het milieu beperkt wordt, vloeien rechtstreeks voort uit de productiemethodes van de kleinschalige landbouw.

Hoewel traditionele kennis en knowhow de eerste inspiratiebron vormen van de agro-ecologische praktijken, is de duurzaamheid van de landbouwsystemen waarop zij betrekking hebben altijd voor verbetering vatbaar. Zo blijft het verhogen van de productiviteit een zeer grote uitdaging. Maar waar de industriële logica gestandaardiseerde landbouwoplossingen oplegt, die door een steeds kleinere groep actoren wordt gecontroleerd, worden de agro-ecologische oplossingen samen met de boeren uitgewerkt zodat deze, op termijn, de controle over hun productie behouden. Waar de industriële technische oplossingen in laboratoria worden uitgedokterd, ten voordele van enkele multinationals, worden deze van de agro-ecologie uitgewerkt op het veld, met en voor de boeren.

BEHOUD VAN TRADITIONELE ZAADVARIËTEITEN IN MALI

De boeren van de Union Régionale des Sociétés Coopératives Semencières de Ségou, lid van het nationale boeren netwerk AOPP (Association des Organisations Professionnelles Paysannes), hebben een volledige keten ontwikkeld van productie, vermenigvuldigen en commercialiseren van kwaliteitsvol boerENZAAD voor hun lokale gewassen. Op basis van die ervaring hebben AOPP en de boeren voorstellen gedaan aan de Malinese Minister van Landbouw om een duurzame en leefbare zaadketen op te zetten. In de later goedgekeurde zaadwet is rekening gehouden met deze voorstellen. In een context van klimaatverandering is het behoud van traditionele zaadvareteiten een belangrijke inzet. Boeren van AOPP hebben "biodiversiteitshuisjes"

Session of the United Nations Human Rights Council [A/HRC/16/49] (8 March 2011)

opgericht waar traditionele zaden worden gestockeerd. Via deze huisjes kunnen de boeren ook hun kennis en analyse over klimaatimpact uitwisselen. De "biodiversiteitshuisjes" bieden boeren de mogelijkheid om in de keuze van gewassen hun onafhankelijkheid te behouden. Ze kunnen er zaden en hun kennis over de kwaliteit ervan ten aanzien van een wijzigend klimaatpatroon, doorgeven aan andere boeren en onderzoekers.

Ten vierde ondergaan de kleinschalige boeren ten volle de gevolgen van de klimaatverandering, terwijl hun landbouwsystemen paradoxaal genoeg het minst broeikasgassen uitstoten. Veel principes van deze landbouwsystemen kunnen aanzetten tot nieuwe landbouwpraktijken waarmee de emissies maximaal kunnen worden beperkt en ze, in bepaalde gevallen, zelfs opnieuw kunnen worden geabsorbeerd. Heel wat ervaringen uit de duurzame landbouw bewijzen immers dagelijks dat het mogelijk is de impact op het milieu te beperken.

MELK PRODUCEREN EN TEGELIJK DE IMPACT ERVAN OP HET MILIEU BEPERKEN

Daniel is een Belgische melkproducent die de negatieve impact van zijn landbouwactiviteit wou beperken en rendabeler gebruik wou maken van zijn 45 ha groot bedrijf. Sindsdien is zijn productiemethode helemaal veranderd. Hij leidt een makkelijker leven nu hij de maïs- en sojateelt en de meststoffen die hem aan de financiële afgrond brachten, vaarwel heeft gezegd. Zijn 20 ha zijn verdeeld in 40 percelen permanente weiden waarop zijn vee afwisselend graast. De percelen hebben zo telkens 5 à 6 weken tijd om zich te herstellen. De rest van het land wordt gebruikt om rechtstreeks de plantaardige eiwitten te produceren voor het veevoer, voornamelijk in de winter. En omdat een groot deel van het onderhoud van deze teelten door de koeien zelf gebeurt, blijft de tractor vaker in de garage staan. Dankzij dit evenwicht werkt Daniel nu perfect zelfstandig en draagt hij tegelijk beter zorg voor het milieu. Een van de concrete voordelen van zijn methode is groene bemesting (bepaalde plantsoorten vangen de stikstof op en vormen ze om tot natuurlijke meststoffen), waardoor geen fossiele meststof meer nodig is om het land te bemesten. De bodemvruchtbaarheid wordt hierdoor op een duurzame manier verbeterd. En omdat er niet meer moet worden geploegd, blijft deze humuslaag stevig en wordt bodemerosie bestreden.

Gesprek Daniel Raucq 16/12/2010

Het is duidelijk dat de systemen van de kleinschalige landbouw door lagere emissies kunnen bijdragen tot de strijd tegen de klimaatverandering. Bovendien zijn deze systemen vaak beter opgewassen tegen de veranderende weerspatronen als gevolg van

de klimaatverandering. De veerkracht van deze landbouwsystemen tegen klimaatrisico's verhoogt doordat er ingezet wordt op geïntegreerde productiesystemen met verschillende teelten, waardoor risico's gespreid worden. Agro-bosbouw beschermt de teelten tegen hevige regenval of droogte en door bescherming van het organische materiaal in de bodem en aanplantingen wordt bodemerosie tegengegaan. Lokale kennis die overgedragen wordt van generatie op generatie, blijkt in veel gevallen nuttig te zijn in het kader van aanpassingsmaatregelen.

AANPASSING VAN LANDBOUW AAN KLIMAATVERANDERING IN HET ZUIDEN

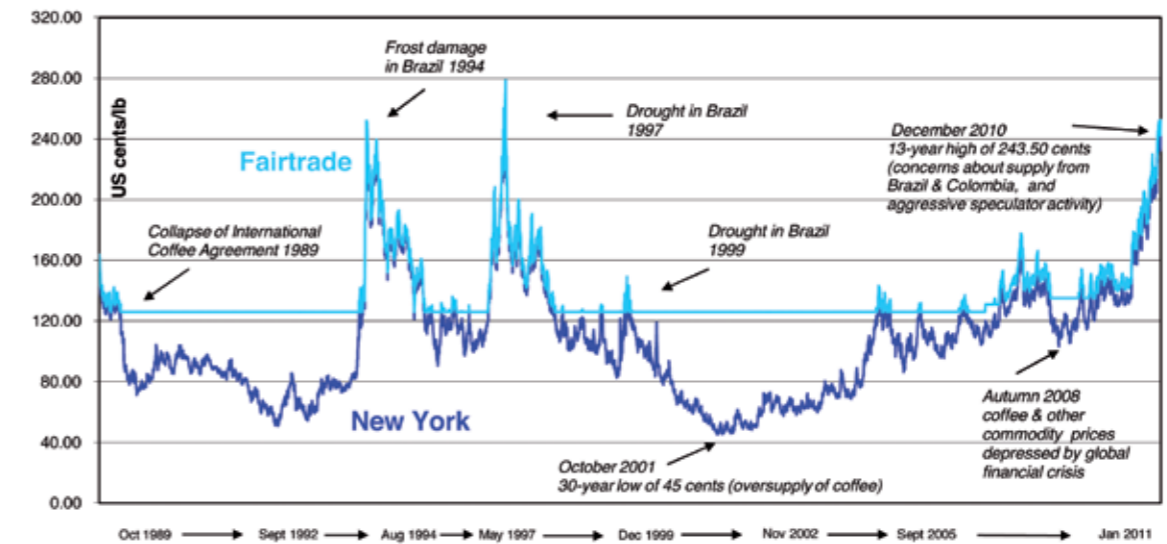
De landbouwsector in ontwikkelingslanden heeft, zeker in kwetsbare gebieden, al op zeer korte termijn nood aan kennis en middelen om haar activiteiten aan te passen aan de impact van klimaatverandering. Dit gebeurt door activiteiten te ontwikkelen die op de impact van klimaatverandering anticiperen of haar bufferen. Het gaat om het aanleggen van dammen, herbebossing en duurzaam bosbeheer, regenwateropvang, het opstarten van rationele irrigatietechnieken en waterbeheer, aanplantingen om erosie tegen te gaan, bodembescherming, windschermen aanleggen, enzovoort. Meer en meer aandacht gaat ook naar een droogte- en hittebestendige gewaskeuze, aanleg van zaaigoedbanken en plantenkwekerijen. Anticiperen op klimaatimpact kan ook door diversificatie van gewassen en het herplannen van grondgebruik. Om de juiste strategieën en activiteiten te ontwikkelen is toegang tot informatie en een versterking van de capaciteit van de lokale bevolking cruciaal. Ervaringen van Oxfam met partners in verschillende landen, leren dat er bij de ondersteuning van achtergestelde landbouwproducenten rond klimaatadaptatie prioritair aandacht nodig is op deze domeinen:

- valoriseren van kennis en ervaring van de lokale bevolking
- versterken van netwerken van producenten waarin bestaande kennis en ervaringen gedeeld kunnen worden
- toegang tot informatie
- financiële steun
- toegang tot technologische oplossingen⁵⁸.

⁵⁸ Bron: "Beyond Aid: Ensuring adaptation to climate change Works for the poor." Oxfam International (September 2009)

Figuur 6: Evolutie van de koffieprijzen tussen oktober 1989- januari 2011

Bron: http://www.fairtrade.org.uk/includes/documents/cm_docs/2011/a/arabica_pricechart_89_jan11.pdf

3.2 Hoe kan fair trade een impuls geven aan duurzame Landbouw?

Fair trade betekent voor kleinschalige producenten in het Zuiden een sociaal, economisch en ecologisch duurzame ontwikkelingsstrategie. Het handelsmodel van fair trade strekt zich bovendien uit over de hele toeleveringsketen en biedt bedrijven, overheden en consumenten de mogelijkheid om te kiezen voor een eerlijk alternatief. Voor de producent aan het begin van de keten betekent fair trade een goed alternatief. Het is een positieve bijdrage aan een ontwikkeling waarmee hij of zij zich kan wapenen tegen uitdagingen zoals de klimaat- en voedselcrisis. Het model van fair trade ondersteunt coöperaties waardoor de onderhandelingspositie van de kleinschalige producenten versterkt wordt. Door de opbouw van een handelsrelatie op lange termijn kunnen zij hun investeringen plannen. De boeren krijgen voor de verkoop van hun fairtradeproducten een stabiel inkomen, met een gegarandeerde minimumprijs. De fairtrade premie zorgt bovendien nog voor een sociale versterking van de lokale gemeenschap. Doordat de fairtrade criteria zowel economisch, sociaal als ecologisch zijn onderbouwd, wordt de landbouwproductie ook in een duurzame richting ondersteund. In een context van hoge prijsvolatiliteit kunnen schokken worden opgevangen. Voor boeren betekent het dat zij kunnen blijven investeren in duurzame productiesystemen, infrastructuur, technologie en de leefbaarheid van hun organisatie⁵⁹.

Fair trade biedt niet alleen een economisch vangnet, maar vraagt ook dat de organisatie zich in een

sociaal sterke structuur organiseert⁶⁰. Zo zijn fairtrade producenten georganiseerd in democratische coöperaties die de opbrengst transparant verdelen en beslissen hoe de premie gespenseerd wordt. Een stevige organisatie is bovendien cruciaal om met een sterke en luide stem te kunnen spreken over de uitdagingen waarmee producenten steeds vaker geconfronteerd worden.

De handel onder fairtradevoorwaarden vraagt ook aandacht voor de ecologische aspecten⁶¹ van de productie. Fairtrade criteria geven een aanzet aan producenten om ecologische principes te integreren in hun activiteiten. De meeste fairtrade producenten besteden aandacht aan de agro-ecologische praktijken, zoals de diversificatie van teelten. Zij wisselen op hun kleine percelen teelten af, zodat ze naast de exportteelt zoals koffie of cacao ook hun eigen voedsel of producten telen die ze op de lokale markt kwijt kunnen. In tegenstelling tot monoculturen, zet deze productie voor export de lokale voedselvoorziening niet onder druk. Verder worden leden van de coöperaties ook aangemoedigd om hun energieverbruik te verminderen, in het bijzonder van energie van niet-hernieuwbare bronnen. Het resultaat van de investeringen in ecologische productie is dat de oogsten van kleinschalige fairtrade producenten beter beschermd zijn tegen klimaatverandering. Het uitbouwen van adaptatietechnieken is steeds belangrijker in de context van de verdergaande degradatie van ecosystemen.

⁵⁹ Bron: Speech Olivier De Schutter tijdens het evenement van Max Havelaar Belgium "Small farmers. Big solutions." (Oktober 2010)

⁶⁰ Bron: "Egalité, Fraternité, Sustainability. Why climate revolution must be a fair revolution." A Fairtrade Foundation Discussion paper (Oktober 2009)

⁶¹ Bron: "Getting the Goods. Fair Trade and sustainable agriculture." Stephen Law, Environmental Monitoring Group, South Africa.

Door in fair trade te investeren kunnen consumenten, bedrijven en overheden hun verantwoordelijkheid opnemen binnen de globale grondstoffenketens. Het fairtrademodel biedt producenten een houvast om binnen deze uitdagende context uit de armoede te geraken.

GREEN NET⁶²

Green Net bestaat sinds 1993 en wil duurzame landbouw promoten door gecertificeerde fairtrade- en bioproducten aan te bieden. De Thaise coöperatie Green Net heeft zich sinds 2008 toegelegd op een programma dat het hoofd biedt aan de steeds talrijkere uitdagingen voor de boeren als gevolg van de klimaatverandering. Een van de voornaamste inspanningen is het programma dat investeert in de aanleg van verschillende teelten (diversificatie). Dit programma is gekaderd in de inspanningen voor biologische productie. De diversificatie van de verschillende gewassen zorgt ervoor dat de bodem langer vochtig blijft en dus vruchtbaarder is. Door de teelten te diversifiëren, wapent de producent zich niet alleen tegen de oprukkende droogte, maar kweekt hij of zij ook voor eigen consumptie (voedselzekerheid). Daarnaast verkopen ze alles wat ze niet zelf consumeren op de lokale markt. Bovendien zorgt de coöperatie ervoor dat de producten van haar leden in lokale restaurants en Thaise supermarkten worden verkocht. Met de opbrengst van wat de leden lokaal vermarkten, kunnen ze aanvullend voedsel kopen (economische zekerheid).

De rijstproducenten van Green Net telen rijstvariëteiten die vooral lokaal geconsumeerd kunnen worden. Daarnaast worden ook rijstsoorten geteeld die bestemd zijn voor de Europese markt. Alle variëteiten hebben een fairtradelabel en de export ervan levert dus ook een eerlijke prijs en fairtradepremie op. In 2010 werd de premie geïnvesteerd in sensibilisering rond klimaatverandering, financiële ondersteuning om naar biologische productie om te schakelen en de opstart van een programma rond voedselzekerheid. De premie werd bovendien gebruikt om producenten te ondersteunen die getroffen zijn door extreme weersomstandigheden zoals droogte, overstroming of stormen.

De familie Man, lid van een producentengroep die bestaat uit 225 families, over fair trade: “We hebben vorig jaar een waterpomp aangekocht met de fairtradepremie. Die gebruiken we samen met de burens, waardoor de contacten beter zijn. Vroeger was er concurrentie. Dankzij fair trade ontmoeten we andere boeren die biologisch en fair trade telen, we wisselen ervaringen uit. Er is ook een relatie tussen consument en producent, we weten wie onze rijst koopt⁶³”.

62 Bron: <http://www.greennet.or.th>

63 Bron: http://www.oxfamwereldwinkels.be/pageview.aspx?pv_mid=7918&ppartid=42

COOPEALNOR: UITVOER EN LOKALE VERKOOP VULLEN ELKAAR AAN

Sinds haar oprichting in 1997 trekt de Braziliaanse coöperatie Coopealnor de kaart van de agro-ecologische landbouw met aangepaste technische bijstand en met controle en follow-up van het gebruik van pesticiden. De organisatie evolueert in de richting van de bioteelt en van de 67 coöperatieleden die Coopealnor momenteel telt, zijn er vandaag 34 die aan de certificeringprocedure bezig zijn. “De omschakeling is niet gemakkelijk, maar slagen in de bioteelt betekent zelfstandigheid, meer bepaald tegenover de multinationals die chemische productiemiddelen verkopen”, verduidelijkt Rafael Cezimbra, technisch assistent bij Coopealnor. Voor de boeren van Coopealnor betekent fair trade stabiliteit: “De producenten hebben een stabiel inkomen dat de productiekosten dekt, in tegenstelling tot de internationale prijs van sinaasappelsap die sterk schommelt.”. Een van de sterkste punten van Coopealnor schuilt ook in de zeer uiteenlopende markten waar de producten worden verkocht: naast de uitvoer van sinaasappelsap en passievruchtensap naar de Europese fairtrademarkt, verkoopt de coöperatie haar producten ook op de lokale markt. Mede dankzij het programma van de Braziliaanse staat dat de openbare scholen verplicht om minstens 30% van hun voedingswaren aan te kopen bij kleine producenten. Daarnaast verkopen de leden van Coopealnor andere voedingsmiddelen (kokosnoten, maniok, bonen, maïs, enz.) op de lokale markten. Het voorbeeld van Coopealnor bewijst duidelijk dat eerlijke handel ertoe kan bijdragen collectieve projecten op lokaal vlak te steunen.

3.3 Een ondersteunend beleid voor een duurzame landbouw

Duurzame familiale landbouw en fair trade maken duidelijk deel uit van de oplossing. Toch blijft de ondersteuning vanuit het beleid ontoereikend. De moderne landbouw heeft zeker bijgedragen tot een aanzienlijke verhoging van de productie. Maar de voordelen van dit systeem zijn niet evenwichtig verdeeld en de zware kosten ervan worden voornamelijk afgewenteld op de kleinschalige producenten, landarbeiders, lokale gemeenschappen en het milieu.

“Business as usual” is geen optie meer, stelt het IAASTD-rapport. Het rapport blijft hameren op het feit dat een bijna exclusieve aandacht voor productie ons landbouwkundig kapitaal ondergraaft, onze planeet verder zal uitroeien en de ongelijkheid zal vergroten. Dit is al lang geweten. Maar deze boodschap wordt nauwelijks gehoord bij de mensen die de macht hebben om het beleid te veranderen.

[mid=7918&ppartid=42](http://www.oxfamwereldwinkels.be/pageview.aspx?pv_mid=7918&ppartid=42)

Gevestigde belangen in rijkere landen en in landbouw-grootmachten staan duidelijk in de weg van een nieuw beleidskader dat zowel oog heeft voor de productie van voldoende voedsel, als voor de bescherming van natuurlijke rijkdommen, als voor een rechtvaardige verdeling en toegang tot die rijkdommen. Landbouw is een specifieke sector, die niet enkel door de regels van de markt gereguleerd kan worden. Het is een handel die gebed moet worden in een sterk landbouw- en voedselbeleid.

Het overgrote deel van de landbouwproducten wordt verbruikt in het land van productie. De internationale handel vertegenwoordigt nauwelijks 10% van de productie en van het verbruik in de wereld. Toch wordt binnen de logica van vrijhandel overal één geuniformiseerde internationale prijs opgelegd, voor goederen die aan verschillende kostprijzen worden geproduceerd en die op verschillende streekgebonden behoeften zijn gericht. Elk binnenlands beleid dat invloed uitoefent op de prijzen wordt beschouwd als een vervalsing van de markt. Deze logica houdt geen rekening met de productierealiteit waar de meerderheid van producenten mee moeten leven. Schommelende prijzen en de geringe doorstroming van prijsstijgingen naar de inkomens van de familiale landbouw, gaan duidelijk ten koste van de lokale productie van familiale landbouw.

Het landbouwbeleid is nauw verbonden met het handelsbeleid. Maatregelen rond het openstellen of beschermen van grenzen zijn bepalend voor de interne landbouwmarkten. Vrijhandel impliceert dat de prijzen op de wereldmarkt als norm worden gehanteerd voor de binnenlandse markten. Die prijzen zouden echter gekoppeld moeten zijn aan de productiekosten. Alleen zo zijn de producenten van een inkomen verzekerd waarmee zij zich verder kunnen ontwikkelen.

WEST-AFRIKA NEEMT MAATREGELEN TER ONDERSTEUNING VAN FAMILIALE LANDBOUW

Door de invoer van aardappelen te reguleren is Guinee bijna zelfvoorzienend geworden. Aardappelproducenten werden geconfronteerd met goedkope invoer van aardappelen uit Europa, die ook van betere kwaliteit waren. Door deze goedkope invoer konden de producenten niet investeren in de ontwikkeling van hun productie. Zij eisten van de regering een invoerbeperking tijdens de oogstperiode. Door een verbeterde toegang tot hun lokale markten, konden boeren rekenen op betere inkomsten. Deze lieten hen toe de kwaliteit en de productie verder te verhogen. Tien jaar later is Guinee bijna zelfvoorzienend. De kwaliteit is verbeterd en de prijzen voor de consumenten zijn zelfs gedaald. Gelijkaardige voorbeelden bestaan in Senegal voor uien en tomaten, in Kameroen voor diepgevroren

kippenvlees. Door de druk van lokale producenten, of met de steun van de consumentenorganisaties, werden maatregelen genomen (importheffingen, quota, verhoogde BTW-tarieven voor ingevoerde producten, ondersteuning van de lokale productie, ...) en kon de lokale productieketen zich ontwikkelen. Consumenten werden ook gesensibiliseerd over het belang van ondersteuning van de lokale productie. ROPPA, het West-Afrikaanse netwerk van boerenorganisaties, wil ook haar stem laten horen bij het bepalen van het regionaal landbouwbeleid en bij de onderhandelingen die de regio voert met de Europese Unie rond de EPA (economisch partnerschapsovereenkomst). Zij hebben bekomen dat de regio hogere importtarieven kan heffen voor bepaalde producten, om de lokale voedselproductie beter te kunnen ondersteunen.

Een betere toegang tot grond

Er bestaat geen landbouw zonder grond. Grond en het water dat eraan verbonden is, zijn beperkt, en kunnen voor verschillende doeleinden gebruikt worden (verstedelijking, natuurreservaten, infrastructuur, industrie, landbouw, ...). Toegang tot grond vormt een belangrijke politieke uitdaging, en ligt aan de basis van schrijnende ongelijkheid en talrijke conflicten. Een rechtvaardige toegang tot land wordt erkend als een basisvoorwaarde voor een duurzame ontwikkeling, daarnaast is landbezit ook nauw verbonden met het verwerven van sociale status en politieke macht. Toch wordt land meestal gezien als een handelswaar dat vrij verkocht of aangekocht moet kunnen worden.

Toegang tot land wordt gekenmerkt door grote ongelijkheden. Vrouwen hebben nauwelijks de kans om grond te bezitten (gemiddeld minder dan 15%). Bijna de helft van de producenten in Latijns-Amerika bezit niet eens 2% van de landbouwgronden, terwijl 68% van het land de eigendom is van minder dan 15% eigenaars. In Azië is die ongelijkheid ook groot. En in Afrika worden we geconfronteerd met een nieuw fenomeen van ongelijkheid door grootschalige landroof.

Boerenorganisaties pleiten al lang voor een grondige landhervorming, waar land herverdeeld moet worden ten voordele van kleinschalige boeren, en waar de nodige garanties moeten bestaan om hun toegang tot land te verzekeren. Velen van hen zijn rechtstreeks betrokken bij het opeisen van dit recht.

BOEREN EN LANDRECHTEN IN BURKINA FASO

In 2009 werd een nieuwe landwet gestemd in Burkina Faso. Deze bood echter niet de nodige zekerheid aan familiale landbouw, en vooral niet aan vrouwen. Maar op gemeentelijk vlak werden

lokale overlegcomités met verschillende betrokken actoren (o.a. gemeentelijke overheden, traditionele leiders, boerenleiders, vrouwenorganisaties) opgericht om land toe te wijzen of landconflicten te voorkomen en op te lossen. Voortaan spelen die overlegorganen een centrale rol in het landgebruik. Zo werden in de gemeente van Padema in één jaar 200 landcontracten en verpachtingen afgesloten, afspraken verzegeld tussen nomaden en boeren over het landgebruik, landconflicten opgelost en overdrachten van gronden tussen familieleden geregeld. Boeren en boerinnen worden zich ook meer bewust van hun rechten en staan sterker om deze op te eisen.

Deze overlegorganen wijzen op de tekortkomingen van de landwet, in het bijzonder voor de erkenning van de rechten van vrouwen en voor de verdediging van duurzame familiale landbouw. Deze informatie wordt systematisch geanalyseerd en vertaald door het nationale platform van boerenorganisaties CPF die de belangen van boerinnen en boeren op nationaal niveau bepleit.

3.4 Belang van legitimiteit van het beleid

De industrialisering van de landbouwsystemen is eerst en vooral het resultaat van een groot democratisch tekort. Dit tekort laat zich gelden in het beleid rond landbouw, handel, grond en in elk ander beleid dat een rechtstreekse invloed heeft op de werking van de landbouw- en voedingsmarkt. De stem van de grootste groep, de kleinschalige boeren, met in het bijzonder de vrouwen, weegt er niet op tegen de belangen van de agro-industrie, die een gigantische marktmacht bundelen. De Nobelprijswinnaar Amartya Sen had al duidelijk aangetoond dat de oorzaak van de honger eerder ligt aan een gebrek aan democratie dan aan een tekort aan voedsel. Overheden moeten nauwelijks verantwoording afleggen tegenover zij die honger lijden of tegenover de volgende generaties die met de gevolgen van de klimaatcrisis te kampen zullen krijgen.

Als bewakers van het algemeen belang en van het democratisch evenwicht zouden onze openbare instellingen en politieke verantwoordelijken nochtans aandacht moeten hebben voor het begrip “voedselsoevereiniteit”⁶⁴. Boerenorganisaties doen al sinds 1996 een beroep op dit begrip bij hun pogingen hun stem te laten horen. Onder voedselsoevereiniteit wordt het volgende verstaan: “Het recht van volkeren en staten om zelf te beslissen over hun landbouw- en voedselbeleid, zolang ze geen schade berokkenen aan

⁶⁴ Dit begrip werd voor het eerst gebruikt door La Via Campesina tijdens de wereldvoedseltop die de FAO in 1996 in Rome organiseerde en vormt de boeksteen van boerenorganisaties over de hele wereld.

de landbouw in andere landen. Dit recht omvat: het recht op gezond, kwaliteitsvol en cultureel passend voedsel, het recht op een fatsoenlijk inkomen waarbij de landbouwprijzen de productiekosten dekken en waarbij de boer fatsoenlijk kan leven van zijn landbouwactiviteit; het recht op toegang tot en een eerlijke verdeling van de productiemiddelen en het recht om de landbouwproductie en handel te beschermen en te reglementeren zodat zij beantwoorden aan de verwachtingen van de maatschappij en het milieu respecteren.” We kunnen niet beslissen over de ontwikkeling van onze landbouw- en voedingssystemen zonder rekening te houden met diegenen die er als eersten bij betrokken zijn: de boeren die de wereld voeden en zij die hun recht op voedsel bedreigd zien.

Daarom is het van belang dat producenten en arme consumenten gehoord worden of dat hun stem kan worden meegenomen op de relevante niveaus. Tegelijk is het belangrijk dat beleidsmakers hun stem ook naar waarde schatten en dat deze grote groep stakeholders actief geconsulteerd wordt en weegt op het debat.

De stem van de achtergestelde landbouwers moet worden gehoord op alle beleidsniveaus waar beslissingen worden genomen die hen rechtstreeks aangaan. Dat is binnen onze internationale, nationale, regionale en lokale instellingen. Op elk van deze niveaus ziet Oxfam erop toe dat de boerenorganisaties aanwezig kunnen zijn, gehoord kunnen worden, en belangrijker nog, dat onze besluitvormers naar hen luisteren:

- Tijdens de klimaatconferentie van Kopenhagen in 2009 organiseerde Oxfam meer dan 36 hoorzittingen in strategische landen en op Europees niveau, waar de boeren uit het Zuiden hun directe ervaringen met de klimaatverandering konden vertellen⁶⁵.
- Oxfam steunde de melkproducenten gedurende heel de melkcrisis van 2009 via perscommuniqués, straatacties en steun aan concrete initiatieven op het terrein.
- Oxfam gaat in op de oproep van La Via Campesina-Europa voor de organisatie van het Forum en camp Nyéléni – Europa.
- Oxfam spant zich in om de middelen te verkrijgen die de organisaties van cacao producenten nodig hebben om deel te nemen aan overlegfora.

FORUM EN CAMP NYÉLÉNI EUROPA

Dankzij het forum van Nyéléni (Mali) in 2007 konden voor het eerst landbouworganisaties uit de hele wereld bijeenkomen om na te denken en te

⁶⁵ Bron: <http://www.oxfam.org/en/campaigns/climatechange/climate-hearings>

discussiëren over voedselsoevereiniteit en over hun respectievelijke acties om deze beter te verdedigen en te versterken. Op basis van dit succes lanceert La Via Campesina – Europa een oproep om een Europese beweging ter verdediging van voedselsoevereiniteit op te richten. De landbouworganisaties en organisaties die er solidair mee zijn, worden van 16 tot 21 augustus 2011 uitgenodigd in Oostenrijk om elkaar te ontmoeten en er concrete voorstellen te formuleren om de oprichting en verdediging van deze beweging op Europees niveau te versterken.

GEEF DE BOER EEN STEM AAN DE ONDERHANDELINGSTAFEL

In 2009 vond de tweede ronde tafel voor een duurzame cacao-economie plaats. Op deze conferentie bespreken overheden van producerende en consumerende landen, maar ook de cacao- en chocolade-industrie, ngo's, vakbonden en producenten een precompetitieve aanpak van de structurele problemen in de toeleveringsketen. De bijeenkomst vond plaats in Trinidad en Tobago maar was te duur voor cacao producenten uit Afrika om bij te wonen. Oxfam lobbyde om West-Afrikaanse producenten (goed voor 80% van alle cacao wereldwijd) aan de conferentie te laten deelnemen. Voor de conferentie kregen de producenten markt informatie mee en de dag voordien werd een gezamenlijke onderlinge strategie afgesproken zodat zij gezamenlijk, met een luide stem konden spreken. Op de conferentie zelf werd een derde van het programma gedragen door presentaties van producenten, ngo's of vakbonden.

Oxfam is eveneens aanwezig op verschillende beleidsniveaus om de eisen van de kleinschalige duurzame landbouw te versterken en samen met hen een pleidooi te houden voor duurzame landbouw en het begrip voedselsoevereiniteit te verdedigen.

Oxfam ondersteunt producentenorganisaties in ontwikkelingslanden om erkend te worden als actoren die betrokken moeten worden bij het bepalen, uitvoeren en evalueren van het beleid. Met het nieuw opgerichte Comité inzake Wereldvoedselzekerheid (CFS), krijgt het maatschappelijk middenveld, en in het bijzonder zij die het meest voedselonzeker zijn, een stem binnen de internationale beleidsvorming doordat zij nu volwaardig aan de debatten deel kunnen nemen. Het CFS moet ervoor garant staan dat staten en internationale instellingen op een coherente en gecoördineerde manier de voedselcrisis en voedselonzekerheid aanpakken. Prijsvolatiliteit en landroof staan er op korte termijn op de agenda. Oxfam is actief betrokken bij de ondersteuning van vertegenwoordigers van kleine voedsel producenten, vrouwen, jongeren of arme stedelingen om binnen het CFS hun voorstellen te laten horen.

ORGANISATIES DIE DE BELEIDSEISEN VAN DE KLEINSCHALIGE DUURZAME LANDBOUW STEUNEN

La Via Campesina, partner van Oxfam, is de internationale beweging die miljoenen boerinnen en boeren verenigt, kleine en middelgrote producenten, landlozen, vrouwen en jongeren van het platteland, inheemse volkeren, migranten en landarbeiders... Zij verdedigt kleinschalige duurzame landbouw als middel om sociale rechtvaardigheid en waardigheid te bevorderen. Zij verzet zich duidelijk tegen de industriële landbouw en tegen de multinationals die mensen en het milieu vernietigen. La Via Campesina verenigt zo'n 150 lokale en nationale organisaties in 70 landen van Afrika, Azië, Europa en Noord- en Zuid-Amerika. In totaal vertegenwoordigt zij ongeveer 200 miljoen boerinnen en boeren.

Coalitie tegen de Honger is een coalitie van Belgische ngo's die werkt rond het Belgische beleid tegen honger en meer bepaald rond ontwikkelingssamenwerking.

Het Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling (VODO) telt een twintigtal ngo's uit de Noord-Zuidbeweging, de milieu- en vredesbeweging. Onlangs traden ook een aantal sociaal-culturele organisaties toe die werken rond de thema's vrouwen, vluchtelingen, mensen in armoede, migranten en jongeren. VODO stimuleert het maatschappelijk debat rond Duurzame Ontwikkeling en spoort de maatschappelijke sectoren aan over hun eigen muren te kijken om gezamenlijke initiatieven en beleidswerk te organiseren. Zo wil de organisatie bereiken dat er in de analyses en oplossingen een duidelijke link gelegd wordt tussen de armoedeproblematiek, sociale uitsluiting, milieudegradatie, onrecht en geweld in Noord en Zuid.

Deze organisaties zijn ervan overtuigd dat voeding niet tot een simpele koopwaar kan worden herleid. Zij werken samen om zowel in het Noorden als in het Zuiden de regulering van de landbouwmarkten te verdedigen en om een landbouwbeleid goed te keuren dat meer aansluit bij de behoeften en verwachtingen van de maatschappij.

Tot slot houden nog andere actoren van het middenveld zich bezig met de discussies over duurzamere landbouwmodellen en verdedigen ze een maatschappelijk model waarin de sociale, ecologische en economische dimensies van duurzame ontwikkeling zijn opgenomen. Oxfam is aanwezig in tal van netwerken waar deze gezamenlijke visie wordt gepromoot tegenover onze politieke besluitvormers.

- **De netwerken van producenten** verenigen producenten in bepaalde productgroepen of continenten. In netwerken zoals de Coordinadora Latinoamericana y del Caribe de comercio justo (CLAC), Fairtrade Africa (AFN) en andere nationale of regionale boeren-netwerken die Oxfam ondersteunt in Azië, Afrika en Latijns-Amerika, ontmoeten producenten elkaar en wisselen zij ervaringen uit over de gemeenschappelijke uitdagingen, zoals de prijsschommelingen van grondstoffen en de gevolgen van klimaatverandering. Op deze fora kijken de producenten hoe ze kunnen wegen op het lokale beleid en via welke weg zij aan internationale beleidsbeïnvloeding kunnen doen.
- **Europese ngo-coalitie rond biobrandstoffen:** een breed samenwerkingsverband van milieu- en ontwikkelings-ngo's die het beleid wijst op de nefaste gevolgen van het Europese biobrandstofbeleid voor milieu en voedselzekerheid.
- **Fair Trade Gemeente**⁶⁶ (FTG) is een samenwerkingsverband dat op een heel concrete manier wil bijdragen aan een waardig bestaan voor de kleine boer in het Zuiden en de duurzame producent in het Noorden. Door middel van 6 criteria speelt FTG in op de vraag naar en het aanbod van eerlijke en lokale, duurzame producten en maakt het mensen warm voor het verhaal achter fair trade en lokale duurzame landbouw.
- **Klimaatcoalitie**⁶⁷ bestaat uit ongeveer zeventig Belgische verenigingen die eigenlijk behoren tot drie grote families: milieubewegingen, Noord-Zuidbewegingen en sociale en sociaal-culturele organisaties. Zij willen dat de beleidsmakers krachtige maatregelen nemen om klimaatrampen te vermijden. Deze vormen niet alleen een bedreiging voor het leefmilieu, maar ook voor de sociale cohesie en voor de meest kwetsbare mensen in het Zuiden en in het Noorden.
- **Netwerk bewust verbruiken**⁶⁸ is een Vlaams samenwerkingsverband van organisaties, actief op het gebied van consumenten, milieu, derde wereld, arbeidersrechten, anders omgaan met geld en sociale economie. Door middel van netwerking, informatie, campagnes en projecten willen zij een sociaal én ecologisch verantwoord consumptiegedrag en dito productiewijzen stimuleren.
- **Associations 21**⁶⁹ streeft ernaar de principes van sociale rechtvaardigheid, respect voor het milieu, economische leefbaarheid en goed beleid op te nemen in alle gevoerde beleidslijnen en projecten die in de diverse activiteitensectoren van de maatschappij worden uitgevoerd.

66 Bron : <http://www.fairtradegemeenten.be>

67 Bron : <http://www.klimaatcoalitie.be>

68 Bron : <http://www.bewustverbruiken.org/het-netwerk.html>

69 Bron : <http://www.associations21.be/-Associations-21->

HOOFDSTUK 4

Beleidsvoorstellen om deze alternatieven te steunen

De “valse” oplossingen voor de klimaatuitdagingen, de voedselcrisis of de aantasting van het milieu, zoals landroof, biobrandstoffen, niet-duurzame koolstofprojecten of een verdere liberalisering van de landbouwmarkten, houden geen rekening met basisrechten. Integendeel, zij dreigen de ongelijkheden, de honger en de schade aan onze planeet nog te versterken. Honger uitroeien, in 2050 9 miljard mensen fatsoenlijk voeden én tegelijk de biodiversiteit, de natuurlijke hulpbronnen en het klimaat beschermen: het kan! Daarvoor is een dringende en grondige omschakeling nodig van de beleidslijnen die de huidige impasses van het wereldvoedselsysteem in stand houden. Deze omschakeling vereist vooral een politieke wil tot slagen en een aangepast beheer van het voedselsysteem op internationaal niveau.

Aan dit internationale beheer wordt vandaag gewerkt. De zware voedselcrisis van 2007-2008 heeft de regeringen doen inzien dat een coherent beleidskader noodzakelijk is. Ter gelegenheid van de Wereldvoedseltop van november 2009 hebben regeringen aan het Comité voor Voedselzekerheid (CFS) de verantwoordelijkheid toevertrouwd om een algemeen beleidskader te definiëren om de wereld, op een duurzame manier, voedselzeker te maken. Er kwam een duidelijke activiteitenagenda, en een breed panel van actoren is verenigd in het Comité: lidstaten, de FAO (Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties), het IFAD (Internationaal Fonds voor Landbouwontwikkeling), WFP (Wereldvoedselprogramma), het middenveld, de industriële sector, de Wereldbank, de WHO, enzovoort. Internationale coördinatie om de prijsvolatiliteit aan te pakken en om de grootschalige investeringen in land tegen te gaan, staan hoog op de agenda in 2011.

Toch moeten nog concrete beslissingen genomen worden om de coherentie te versterken tussen de verschillende beleidsdomeinen die het voedselsysteem mee bepalen (landbouw, handel, klimaat, investeringen, ontwikkelingssamenwerking, ...). Deze moeten ook vertaald worden naar de diverse beleidsniveaus, van het lokale, nationale, regionale tot het internationale niveau.

Oxfam vindt dat een reëel beheer van het wereldvoedselsysteem zich in het algemeen op **vijf grote prioriteiten** moet richten: (1) een beleid dat markten reguleert in functie van fundamentele mensenrechten; (2) het invoeren van een rechtvaardig, ambitieus en dwingend klimaatbeleid; (3) investeren in de ontwikkeling van duurzame landbouw; (4) investeren in eerlijke handel en (5) duurzame consumptie stimuleren als hefboom voor verandering.

4.1 Een beleid dat markten reguleert in functie van fundamentele mensenrechten

Het wereldvoedselsysteem mag landbouw- en voedingsproducten niet langer herleiden tot simpele koopwaar en zo de fundamentele mensenrechten en het ecologisch evenwicht van de aarde buiten beschouwing laten. Dit systeem moet ten dienste staan van de mensenrechten, de milieubescherming en het klimaat. Deze radicaal omgegooide aanpak brengt een aantal grote veranderingen met zich mee:

Bestrijding van volatiele voedselprijzen om het recht op voedsel te garanderen

Gezien de rol van de plotse prijsstijgingen in de groeiende voedselcrisis, moeten de nodige maatregelen worden genomen om extreme schommelingen van de landbouwprijzen te vermijden. Door deze schommelingen hebben de allerarmsten bij buitensporig hoge prijzen nauwelijks of geen toegang tot voedsel. Bij prijsdalingen worden de bestaansmiddelen van de kleine producenten beperkt.

Tot deze maatregelen behoort de opheffing van alle steun voor de productie van biobrandstoffen, met inbegrip van de Europese beslissing om 10% hernieuwbare energie, waarvan het merendeel biobrandstoffen, op te leggen als doelstelling voor de transportsector.

Een andere maatregel is de ondersteuning van de aanleg van “strategische voedselvoorraden” van basisvoedselproducten die in de verschillende landen en op internationaal vlak ingezet kunnen worden om prijzen te stabiliseren. Een van de voornaamste redenen dat de prijzen in 2007-2008 plots de hoogte inschoten, was precies de historisch lage voorraden. Maar om beter in staat te zijn de impact van prijsstijgingen te verminderen, zijn andere belangrijke maatregelen vereist, zoals een efficiënte sociale zekerheid en gerichte subsidies. Deze systemen vallen in de eerste plaats onder de verantwoordelijkheid van de regeringen. Internationale (financiële en technische) hulp kan echter nodig zijn om ze op te richten.

Een handelsbeleid dat de voedselzekerheid en voedselsoevereiniteit eerbiedigt

Enerzijds moeten we al te plotse en buitensporige prijsstijgingen bestrijden, maar anderzijds is het minstens even belangrijk sterke dalingen van de internationale prijzen te vermijden. Deze kunnen immers tot stijging van de invoer van landbouwproducten aan lage prijzen leiden. Hierdoor worden de lokale boeren van hun bestaansmiddelen beroofd en wordt de uitbouw van voedselketens in de betrokken landen, tegengewerkt. Om de voedselzekerheid te garanderen, moet dus ook de afhankelijkheid van voedselimport worden beperkt. Bovenop het feit dat een dergelijke beperking voor grotere afzetgebieden zorgt voor de lokale producenten, kan zij verhinderen dat de voedselcrisis toeneemt bij plotse prijsstijgingen. Het is van fundamenteel belang dat de landen hun interne markten, zowel nationaal als regionaal, kunnen beschermen tegen goedkope invoer, meer bepaald door variabele invoerquota en invoertaksen. Deze laatste vormen trouwens een middel om de economieën van de arme landen gedeeltelijk te herfinancieren. Het openstellen van de grenzen, waar de Wereldbank, het IMF, de WHO en de vrijhandelsakkoorden voorstander van zijn, moet opnieuw in vraag worden gesteld.

Een landbouwbeleid in de ontwikkelde landen dat solidair is met het Zuiden

Honger de wereld uit helpen veronderstelt ook dat de ontwikkelde landen hun landbouwbeleid hervormen, meer bepaald het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie. De voorbije 15 à 20 jaar heeft Europa bij de uitvoer massaal aan economische dumping gedaan: het merendeel van de door de EU uitgevoerde volumes aan graangewassen (waaronder tarwe), melk en zuivelproducten, suiker, pluimveevlees en rundvlees werd geëxporteerd aan prijzen die veel lager waren dan hun gemiddelde productiekosten⁷⁰. De Europese Commissie streeft ernaar de concurrentiekracht van haar landbouw op de markten te versterken en verkiest haar agro-industrie te ontwikkelen. Dit zonder een einde te stellen aan haar dumpingpraktijken of resoluut te kiezen voor een duurzame familiale landbouw. De EU zou moeten bijdragen tot marktstabilisering door de aanleg van noodzakelijke strategische voedselvoorraden te ondersteunen. Haar subsidies moeten de overgang naar een duurzame en sociale landbouw steunen, zonder schadelijke gevolgen voor de ontwikkelingslanden. Europa moet ook de schadelijke gevolgen van het GLB op de voedselzekerheid van de landen in het Zuiden beperken. Dit kan door haar

70 Bron: Berthelot J. « Souveraineté alimentaire, prix agricoles et marché mondiaux » ROPPA (Réseau des Organisations Paysannes et de Producteurs agricoles de l'Afrique de l'Ouest) (2006)

doelstellingen rond biobrandstoffen af te schaffen of haar ecologische voetafdruk te verminderen (door bijvoorbeeld minder soja in te voeren voor een niet-duurzame veeteelt). De invoer van deze grondstoffen staat immers synoniem voor de ontbossing van het Amazonegebied of voor boeren die van hun land worden verdreven⁷¹.

De speculatie op de landbouwtermijnmarkten regulariseren

Het recht op voedsel mag niet weer op de helling worden gezet door van de termijnmarkten voor grondstoffen een "casino" te maken, waar de investeringsfondsen en andere speculatiefondsen zich uitleven, zoals dat in 2007-2008 en in 2010-2011 gebeurde. Termijnmarkten hebben vooral een legitieme functie als het gaat om prijsrisico's af te dekken binnen de normale prijsschommelingen op de landbouwmarkten. Daarom moeten deze termijnmarkten transparant en streng gereguleerd zijn, zodat iedere buitensporige speculatie in grondstoffen kan worden gedetecteerd en verboden. Deze reglementering van overheidswege zou bijvoorbeeld een beperking kunnen inhouden van het dagelijks toegestane volume van transacties. De Verenigde Staten hebben recent vooruitgang geboekt op dit vlak. In Europa is het debat begonnen over de noodzakelijke reguleringsmaatregelen die opgenomen moeten worden in een Europese richtlijn betreffende de speculatie in landbouwgrondstoffen. Vooral in het kader van de G20 en van het CFS (Comité voor voedselzekerheid) zullen de regeringen hun inspanningen moeten verdubbelen om een werkelijk doeltreffende reglementering van de termijnmarkten te garanderen.

Toegang tot land en andere productiehulpmiddelen voor boerinnen en boeren

De boerinnen en boeren moeten op een duurzame wijze toegang hebben tot het land en tot alle andere productiemiddelen die zij nodig hebben: water, krediet, infrastructuur... De bestaande markt- en klimaatonzekerheden dragen er toe bij dat de beperkte natuurlijke hulpmiddelen worden ingepalmd. De strijd tegen de landroof is van essentieel belang. Het investeringsbeleid zou meer bepaald rekening moeten houden met het recht dat zij die daadwerkelijk het land bewerken, ook rechtmatig de controle over dit land wordt gegund, o.m. door toegangsrechten van vrouwen te erkennen. Regeringen zouden een dwingend multilateraal akkoord inzake het duurzaam beheer van land en natuurlijke rijkdommen moeten steunen, en in het bijzonder het initiatief van de FAO inzake "Vrijwillige richtlijnen voor een goed beheer van land en andere natuurlijke hulpbronnen".

71 Bron: Billon A., Neyroumande E., Desbays C. « Vers plus d'indépendance en soja d'importation pour l'alimentation animale en Europe. Cas de la France » Enesad, WWF (2009)

4.2 Een rechtvaardig, ambitieus en dwingend klimaatbeleid

Een reëel beheer van het voedselsysteem moet het ook mogelijk maken de **tweeledige uitdaging van de klimaatverandering** aan te gaan: uitstootvermindering (mitigatie) en aanpassing (adaptatie). In 2011 moet het voor de landbouw en voor de andere activiteitensectoren mogelijk zijn om, binnen het multilaterale kader van de Verenigde Naties, te komen tot een globaal ambitieus, rechtvaardig en dwingend klimaatakkoord. Een dergelijk akkoord moet een globale doelstelling bevatten over de vermindering van broeikasgasemissies, ambitieus genoeg om de opwarming minstens beneden de 2°C te houden en onomkeerbare klimaatverandering te voorkomen. Bovendien moet het akkoord de aanzienlijke mogelijkheden van een agro-ecologische aanpak en van bosbehoud in deze vermindering erkennen. Deze aanpak speelt ook een belangrijke rol op het vlak van armoedebestijding en ontwikkeling van duurzame landbouw. Aangezien de industrielanden verantwoordelijk zijn voor de klimaatverandering, moeten zij de zwaarste inspanningen doen om de uitstoot op hun eigen grondgebied te verminderen. Deze landen moeten tegen 2020 hun uitstoot verminderen met ten minste 40%.

Gelijklopend met een gevoelige vermindering van ons verbruik van fossiele brandstoffen, moet de volumedoelstelling van 10% binnen het biobrandstoffenbeleid afgeschaft worden. De richtlijn moet in lijn gebracht worden met de principes van voedselzekerheid en de invoer van biobrandstoffen moet onderworpen worden aan strenge criteria rond economische, sociale en ecologische duurzaamheid in de uitvoerende landen.

Er is nood aan financiering om zowel de adaptatie als mitigatie in de ontwikkelingslanden mogelijk te maken. Oxfam raamt de nodige geldmiddelen op een jaarbudget van 200 miljard Amerikaanse dollar tegen 2020. De adaptatie aan de klimaatverandering is een dringende prioriteit voor de ontwikkelingslanden. Momenteel wordt op globaal niveau minder dan 10% van de bestaande klimaatfinanciering besteed aan projecten om ontwikkelingslanden te steunen bij de nodige aanpassingen. Het akkoord van Cancún van december 2010 bevat de verbintenis van de regeringen om in 2011 een klimaatfonds op te richten. Deze woorden moeten nu in daden omgezet worden door de praktische modaliteiten voor de werking van dat fonds nader te bepalen. In maart 2011 was dit nog steeds niet gebeurd en over de uitdagingen in verband met het beheer, een eerlijke vertegenwoordiging van de ontwikkelingslanden en de rol van het middenveld wordt veel gediscussieerd.

De vraag blijft ook hoe het fonds concreet zal worden gespijsd. Voor Oxfam vormen nieuwe mechanismen zoals een belastingheffing op financiële transacties en op het lucht- of scheepvaartvervoer – die niet werden weerhouden in Cancún – een prioriteit op dit vlak. Belangrijk is dat de financiering voorspelbaar, nieuw en additioneel is, bovenop de eerder beloofde middelen voor ontwikkelingsamenwerking.

4.3 Investeren in de ontwikkeling van duurzame familiale landbouw

Op wereldvlak gebruiken 500 miljoen boeren (in Afrika, Azië en Latijns-Amerika) geen tractor, geen werkdieren, geen aangekocht geselecteerd zaaigoed, geen minerale meststoffen, geen pesticiden. Slechts 28 miljoen boeren gebruiken tractors. Het is duidelijk: wat de moderne landbouwrevolutie en de groene revolutie hebben verworven, is lang niet iedereen ten goede gekomen. Deze modernisering met twee snelheden heeft tot enorme productiviteitsverschillen tussen bedrijven geleid: aan het begin van de 20ste eeuw bedroeg dit verschil nog 1 tot 10, terwijl het nu op 1 tot 2000 ligt⁷². Dit maakt duidelijk hoe belangrijk het is om opnieuw te investeren in landbouw in die regio's waar dit historisch gezien te weinig is gebeurd. Het is ook de enige manier waarop arme producenten uit de armoedeval kunnen ontsnappen. Momenteel liggen de prijzen voor hen ofwel te hoog om toegang te kunnen hebben tot voedsel, ofwel te laag om een toereikend inkomen te verkrijgen. Het feit dat bepaalde Afrikaanse landen sinds de Top van de Afrikaanse Unie in Maputo (2003) een toenemend gedeelte van hun nationale begroting aan de landbouw besteden, moet naar nog meer landen uitgebreid worden. Daarnaast moeten de geldschieters de nodige budgetten inzetten om massaal te herinvesteren in de landbouw⁷³.

Landbouw moet zodanig ontwikkeld worden dat het inkomen van kleine producenten stijgt. Toegang tot voedsel is in de eerste plaats een probleem van armoede van de grotendeels rurale bevolking, en niet zozeer een probleem van beschikbaarheid van voedsel. Het beste middel om honger uit te roeien bestaat erin om het inkomen van deze arme bevolkingslagen te verhogen. Bepaalde investeringen zijn hiervoor efficiënter dan andere. Deze investeringen hebben een belangrijk multiplicatoreffect op de lokale economie. Terwijl

⁷² Bron: Mazoyer M. « Pauvreté paysanne, sous-alimentation et avenir de l'humanité ». In Desgain S., Oumou Z. (onder leiding van). "Nourrir la planète. Comprendre la souveraineté alimentaire", éditions Luc Pire, p. 10-29 (2008)

⁷³ Te beginnen met de belofte na te leven die op de top van de G8 in juli 2009 in Aquila werd gedaan om 22 miljard dollar vrij te maken over drie jaar voor het Wereldwijd Partnerschap voor landbouw, voedselzekerheid en voeding, waarvan het CFS de politieke pijler vormt. De financiële pijler van dit partnerschap spijst zich grotendeels met deze verbintenis. Het zou voornamelijk door de Wereldbank moeten worden beheerd.

investeren in industriële landbouw de invoer van meststoffen, gecertificeerde zaden en machines bevorderen, hebben ze weinig weerslag op de lokale economische ontwikkeling. Enkel de ondersteuning aan kleine producenten kan de vicieuze cirkel van armoede op het platteland, plattelandsvlucht en stedelijke armoede doorbreken. Olivier De Schutter, Speciale VN-Rapporteur voor het Recht op Voedsel

Wat de investeringen betreft, is het minstens even belangrijk om na te denken over welke landbouwvormen ontwikkeld moeten worden, als over welke bedragen toegekend moeten worden. Oxfam vindt dat duurzame, gediversifieerde vormen van familiale landbouw gesteund moeten worden. Want zij zijn in de allereerste plaats gericht op het voldoen van de lokale, nationale en regionale behoeften, in plaats van op de internationale markten. Het gaat erom voorrang te geven aan een landbouwmodernisering die aanleunt bij de principes van de agro-ecologie.

Overheden moeten een transitie bewerkstelligen door langetermijnprogramma's ter ondersteuning van kleinschalige duurzame landbouw. De aandacht moet gaan naar het leveren van publieke diensten zoals voorlichting, onderzoek, infrastructuur, maar ook de versterking van boerenorganisaties. Het landbouwkundig onderzoek moet hervormd worden om op een participatieve manier duurzame landbouwsystemen te ondersteunen en boeren en beleid te begeleiden in hun beslissingen op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Door overheidsaanbestedingen, voor het aanleggen van strategische voedselreserves of voor voedselhulpprogramma's of openbare kantines, kunnen overheden duurzame familiale landbouw ondersteunen. Brazilië is erin geslaagd op die manier de honger in het land aanzienlijk te verminderen.

4.4 Investeren in eerlijke handel

Eerlijke handel vormt een handelsalternatief waarmee men de boerenorganisaties, die op economisch, sociaal en ecologisch vlak aansluiten bij duurzame landbouw, kan steunen. Daarom is eerlijke handel een sector die door de overheid gesteund moet worden.

De overheid heeft een voorbeeldfunctie en kan een duidelijk signaal geven door in haar aankoopbeleid te kiezen voor producten van eerlijke handel. Het fairtrademodel stimuleert kleinschalige duurzame landbouw in het Zuiden met aandacht voor de drie aspecten van duurzaamheid (ecologisch, sociaal en economisch). Daarnaast heeft het oog voor het ontwikkelingsperspectief van de betrokken

organisaties. De overheid kan bovendien ook vragen dat de instellingen die zij subsidieert producten van eerlijke handel aankopen. De vele steden en gemeenten die meedoen aan de campagne "FairTradeGemeenten", zowel in België als in andere landen, hebben op lokaal niveau aangetoond dat het mogelijk is eerlijke handel dagelijks actief te steunen.

De noodzaak voor aandacht voor de kleinschalige producent en de impact die hij ondervindt door de verschillende crisissen, is duidelijk. De overheid kan via publiekscampagnes bijdragen aan de bewustmaking over deze problematiek bij de consumenten en de burgers in dit land. Daarbij kan fair trade aangeboden worden als concreet alternatief op het vlak van duurzame economische ontwikkeling.

Een gerichte actie voor de kleine producenten moet ook een plaats vinden binnen het beleid rond ontwikkelingshulp. Zo ervaren veel organisaties van kleine producenten in het Zuiden de grootste problemen om toegang te krijgen tot de hulpmiddelen die zij nodig hebben. Deze hulpmiddelen zijn velerlei en omvatten meer bepaald de financiële middelen waarmee zij hun grondstoffen en de nodige productieapparatuur kunnen aankopen. Het ontwikkelingsbeleid kan hierop een antwoord bieden.

Afgezien van de rechtstreekse steun aan de producenten van eerlijke handel, kan de overheid helpen de principes van eerlijke handel uit te breiden naar de gebruikelijke handelspraktijken. Met andere woorden: de overheid moet niet alleen bijdragen tot de groei van Fair Trade, maar moet er ook voor zorgen dat de handel in het algemeen eerlijker gemaakt wordt, zodat de principes die al sinds tientallen jaren uitgewerkt worden binnen eerlijke handel ten goede komen aan zoveel mogelijk producenten.

4.5 Bevorderen van duurzame consumptie als hefboom van verandering

Consumptie is een basiselement van voedingssystemen. Onze consumptiepatronen kunnen dus een aanzienlijke invloed uitoefenen op de productie-, verwerkings-, verpakings- en transportmethodes van voedingsmiddelen. De evolutie naar duurzame consumptiepatronen die voorloper zijn van een duurzame landbouw mag echter niet uitsluitend berusten op de goede wil van de "verantwoordelijke consument". Er zijn immers veel uiteenlopende obstakels die deze consumptiepatronen in de weg staan. De overheid moet dus ook verantwoordelijkheid opnemen en deze consumptiepatronen aanmoedigen. Oxfam voert actie

in die zin door van onze beleidsverantwoordelijken te eisen dat zij op verschillende niveaus handelen:

● **Overheidsopdrachten:** door fairtrade-producten aan te kopen, maken de overheidsbesturen gebruik van twee belangrijke hefboomen:

✓ **Economisch:** in België vertegenwoordigen de overheidsopdrachten 5,4% van het BBP⁷⁴. Het gaat om een aankoopvolume dat de uitbouw van duurzame landbouw kan aanmoedigen en steunen door commerciële afzetgebieden te garanderen aan duurzame initiatieven en initiatieven uit eerlijke handel. Door een te kleine vraag, zijn veel organisaties van producenten van eerlijke handel momenteel verplicht een deel van hun productie te verkopen op de gewone markt, dus aan minder goede voorwaarden. Door het aandeel van de overheidsopdrachten in eerlijke handel te verhogen, zou de overheid de projecten van deze organisaties steunen.

✓ **Voorbeeldfunctie:** via de overheidsopdrachten kan de overheid aan de ondernemingen en burgers het goede voorbeeld geven op het vlak van duurzame consumptie. Op die manier kan de overheid erop wijzen dat er een toegankelijk productaanbod bestaat dat aansluit bij een duurzame consumptie.

● **Duurzame korte ketens en ingekorte agrovoedingsketens bevorderen,** zodat de transportkosten maximaal worden beperkt en producenten en consumenten dichter bij elkaar komen. Er kunnen veel uiteenlopende initiatieven in die richting worden genomen: regelgeving, ter beschikking stellen van tools en adviezen, financiering...

● **Steun aan duurzamere productiemethodes:** seizoensgebonden producten afkomstig uit de biologische landbouw promoten.

● **De transparantie tegenover de consument vergroten:** de informatie over de sociale, economische en ecologische impact van de voedingsproducten toegankelijker en begrijpelijker maken voor de consument. Afgezien van reclame- en marketingboodschappen ontbreekt het de consument immers al te vaak aan exacte, objectieve en begrijpelijke informatie over de voedingsproducten die hij verbruikt.

⁷⁴ Bron: Federaal Planbureau "Economische vooruitzichten 2008-2013" (2008)

4.6 Wat kan de consument/burger zelf doen?

De consument staat helemaal aan het einde van de voedselketen en gaat ervan uit dat deze voldoet aan zijn belangen. In werkelijkheid steunt het Europees beleid en dat van de internationale instellingen een mondiaal agrovoedingssysteem dat veeleer beantwoordt aan de typische belangen van de industrie, de supermarktsector of de internationale financiële wereld. Net als vele boeren zitten de consumenten gevangen in het raderwerk van niet-duurzame landbouwsystemen, die zij niet echt beheersen. Maar toch kunnen consumenten duurzame landbouw- en voedingssystemen steunen.

Ten eerste kunnen de consumenten evolueren naar een meer duurzame consumptie. Enerzijds gaat in de distributie en de eindconsumptie te veel voedsel verloren of wordt het verspild. Een groot deel van deze verloren gegane of verspilde voedselhoeveelheden kan gerecupereerd worden en dat zou de druk op productie aanzienlijk verminderen. Anderzijds kan onze voeding duidelijk minder energie verslinden en minder impact op biodiversiteit en milieu veroorzaken. Dat kan door seizoensgebonden consumptie, door niet-industriële, dierlijke en plantaardige variëteiten opnieuw te introduceren en door de hoeveelheid producten van dierlijke oorsprong (in de eerste plaats vlees), aanzienlijk te verminderen. Er is geraamd dat het aandeel van deze producten in de voeding van de OESO-landen met 62% zou moeten dalen opdat dit draagbaar zou blijven voor onze planeet.

Ten tweede kunnen we boeren in het Noorden en het Zuiden die willen aansluiten bij een duurzamer productiemodel, meer rechtstreeks steunen door de aankoop van gecertificeerde producten, zoals producten van eerlijke en duurzame handel, biologische landbouw, erkende herkomstaanduiding,... Wat het Zuiden betreft, trekt Oxfam voluit de kaart van eerlijke handel. Vandaag is dit het meest geloofwaardige consumptiealternatief op het vlak van sociale, ecologische en economische duurzaamheid.

De consumenten kunnen ook een actieve rol spelen door duurzame producten rechtstreeks bij lokale boeren aan te kopen. Er ontstaan tegenwoordig heel wat plaatselijke initiatieven die de consumenten middelen tot handelen geven: gezamenlijke, solidaire aankoopgroepen, rechtstreeks aankopen op de boerderij, solidaire groentemanden ...

Tot slot kunnen wij ook wegen op het voedselsysteem door onze verantwoordelijkheid als burgers op te nemen. Door druk uit te oefenen op onze politieke vertegenwoordigers – die tenslotte zouden moeten

instaan voor het algemeen belang – en eisen dat zij maatregelen invoeren om de ontwikkeling van duurzamere en eerlijkere voedingssystemen te bevorderen. Maatregelen die rekening houden met de maatschappelijke verwachtingen en de eisen van achtergestelde boeren. Met petitities, debatten, betogingen, deelname aan de lokale besluitvormingsprocessen en andere openbare acties beschikken de consumenten over niet te verwaarlozen middelen om de politieke vertegenwoordigers duidelijk te maken voor welk maatschappelijk model zij hen hebben verkozen.

HOOFDSTUK 5

GROEI. Voedsel. Leven. Aarde.

Belgische en Europese politici moeten dringend hun beleid veranderen. Door het huidige beleid hebben bijna 1 miljard mensen honger. Bovendien schaadt het de planeet. De politici moeten de familiale duurzame landbouw versterken. Want het zijn deze boeren die ervoor zullen zorgen dat iedereen genoeg te eten heeft, met respect voor de planeet. Maar ze moeten nú de kans krijgen.

Met deze eis wil Oxfam in 2011 en 2012 de Belgische en Europese politici confronteren. In 2011 voeren we op twee momenten de druk op, met onze beweging en met de steun van het publiek: **Wereldvoedseldag** op 16 oktober en de **VN-Klimaattop in Durban** van 28 november tot 9 december. Want in oktober en eind november zullen beslissingen worden genomen die gevolgen hebben voor de toegang tot voedsel van miljoenen mensen op aarde. In 2012 moeten op de **Rio+20-top** van de VN wereldwijde afspraken gemaakt worden voor duurzame ontwikkeling.

✓ **Wereldvoedseldag - 16 oktober 2011**

Op **Wereldvoedseldag** voeren onze partners in het Zuiden elk jaar actie voor het recht op voedsel. Ook in de internationale campagne 'GROW' van Oxfam wordt dit een belangrijk actiemoment. Dit jaar valt **Wereldvoedseldag** bovendien op het einde van de Week van de Fair Trade (5-15 oktober) en vlak voor de vergadering van het Comité voor Voedselzekerheid (CFS) (17-24 oktober).

Tijdens de **Week van de Fair Trade** hameren we op eerlijke handel als alternatief voor de voedselcrisis en hebben we speciale aandacht voor onze partner Green Net. Deze organisatie is bezig met biologische landbouw in Thailand. Door de vermarkting en export van biologische rijst, thee, kruiden, katoen en kokosmelk, zorgt Green Net dat boeren een hoger inkomen krijgen.

Wereldvoedseldag wordt het internationale sluitstuk van een bruisende actieweek. In onze winkels, op straat en in de pers zal het te horen zijn: **iedereen heeft recht op voedsel**. Kleinschalige duurzame landbouw moet een steuntje in de rug krijgen, alleen zo zal iedereen genoeg te eten hebben. Deze acties zullen de politieke druk op de onderhandelaars bij het CFS opdrijven. Daar moeten concrete maatregelen genomen worden om de voedselcrisis en de landroof in te dijken. De onderhandelaars moeten concrete stappen zetten zodat er tegen oktober 2012 een globale strategie is om het recht op voedsel te realiseren. Oxfam zal er de stem van kleine producenten versterken.

✓ **VN-klimaattop in Durban (Zuid-Afrika) - 28 november tot 9 december 2011**

De klimaatverandering vermindert gewasopbrengsten en vernietigt gewassen. Daardoor wordt het voor voedselproducenten in ontwikkelingslanden nog moeilijker voedsel te kweken voor zichzelf en hun familie. Deze boeren moeten daarom meer steun krijgen in hun strijd tegen de klimaatverandering.

Op de volgende VN-klimaattop, eind november in Durban, moet hier dringend werk van gemaakt worden. Op de klimaattop in Cancún eind vorig jaar werd een **klimaatfonds** opgericht voor het Zuiden, maar het is nog heel onduidelijk waar het geld vandaan zal komen. De ontwikkelde landen moeten een wettelijk afdwingbaar akkoord sluiten om hun **CO₂-uitstoot te verminderen**. Want door de opwarming van de aarde te stoppen, kunnen we de voedselproductie veilig stellen.

De uitdagingen zijn groot, maar, zowel in België als in de rest van de wereld, staan we er niet alleen voor. Voor Oxfam International is de conferentie een belangrijk moment. In België stemmen we onze acties af op die van de koepelorganisaties van de Noord-Zuidbeweging: 11.11.11, CNCD en de Klimaatcoalitie.

✓ **Rio+20 VN-top in Rio de Janeiro (Brazilië) - 4 tot 6 juni 2012**

In juni 2012 vindt in Rio de Janeiro de VN-conferentie over Duurzame Ontwikkeling (UNCSD) plaats. De top staat ook bekend als "Rio+20", omdat hij georganiseerd wordt 20 jaar na de eerste top rond dit thema. "Rio 1992" was het start- en referentiepunt voor het proces rond duurzame ontwikkeling op mondiaal niveau. 10 jaar later was er een belangrijke opvolgingstop in Johannesburg. Maar nu, na 20 jaar, is er nog zeer veel werk aan de winkel.

Op deze Rio+20-top moeten de wereldleiders komen tot een hernieuwd engagement voor duurzame ontwikkeling, nagaan waar de lacunes zitten bij de uitvoering van de overeenkomsten van Rio en Johannesburg en de nieuwe uitdagingen van vandaag bekijken. Daarbij moeten specifieke maatregelen die bijdragen tot duurzame voedingssystemen en die klimaatverandering tegengaan, meer dan ooit hoog op de agenda staan. Naar aanleiding van de Rio+20-top zal Oxfam eisen dat de Belgische en Europese beleidsmakers verschillende beleidsdomeinen beter op elkaar afstemmen. Op die manier moeten ze **duurzame landbouw in ontwikkelingslanden versterken** in plaats van ondermijnen.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Agro-ecologie

Agro-ecologie is zowel een wetenschap, die landbouwwetenschappen met ecologie combineert, als een geheel van praktijken. De wetenschap bestudeert de agro-ecosystemen en het duurzame beheer ervan. De praktijken beogen de verbetering van de landbouwsystemen door inzichten van natuurlijke en biologische processen beter op elkaar te laten afstemmen. Principes van agro-ecologie berusten op het recyclen van organische voedingsstoffen en van energie, de integratie van gewassen en veeteelt, de diversificatie van plant- en diersoorten in de ecosystemen.

AFN (Fair Trade Africa)

Oorspronkelijk genaamd het Africa Fair Trade Network, veranderde in 2010 haar naam in Fair Trade Africa. In 2007 opgericht en ingeschreven in Tanzania als een vereniging van producenten, werkers en handelaren in Afrika.

Associations 21

Is een samenwerkingsverband tussen 21 Franstalige verenigingen uit België die er gezamenlijk naar streven de principes van sociale rechtvaardigheid, respect voor het milieu, economische leefbaarheid en goed beleid te verwezenlijken.

Biobrandstoffen

Biobrandstoffen zijn vloeibare of gasvormige brandstoffen gewonnen uit biomassa. Biomassa verwijst naar de biologisch afbreekbare fractie van landbouwproducten, producten uit bosbouw en afval. Er worden verschillende landbouwgewassen gebruikt om biobrandstoffen aan te maken (suikerriet, palmolie, soja, cassava, maïs, etc.). "Bio" in de term biobrandstoffen verwijst dus in geen geval naar de biologische teeltwijze van landbouwgrondstoffen. Vaak worden de gewassen voor biobrandstofproductie zelfs op een niet-duurzame wijze geteeld.

Camp Nyéléni

meer dan 500 vertegenwoordigers uit meer dan 80 landen, van organisaties van boeren, traditionele vissers, inheemse volkeren, landlozen, rurale arbeiders, migranten, nomadische veetelers, bosbewoners, vrouwen, jongeren, consumenten, milieu- en stadsbewegingen die in 2007 in het dorp Nyéléni in Slingue (Mali) bijeenkwamen om de wereldwijde beweging voor voedselsovereiniteit te versterken.

CDM (Clean Development Mechanism)

is een van de "flexibility mechanisms" (zie ook JI) die gedefinieerd worden in de Kyoto Protocol (zie Kyoto Protocol en Emissiehandel). Via die mechanismes kunnen de industrielanden een deel van hun reductieverplichtingen realiseren door maatregelen in het buitenland. Het is bedoeld om de inspanning van industrielanden om hun broeikasuitstoot te verminderen, te koppelen aan de ontwikkeling van de niet-geïndustrialiseerde landen. Dit mechanisme wordt bekritiseerd omdat heel wat CDM-projecten in de praktijk weinig voordelen opleveren voor de duurzame ontwikkeling van het ontwikkelingsland waar het geïmplementeerd wordt.

CFS (Comité inzake wereldvoedselzekerheid)

een initiatief van de Verenigde Naties dat zich inzet voor het uitroeien van hongersnood en het verzekeren van wereldvoedselzekerheid

Coalitie tegen de honger

is een coalitie van Belgische ngo's die werkt rond het Belgische beleid tegen honger en meer bepaald rond ontwikkelingsamenwerking.

CPF (Confédération des Producteurs du Faso)

de Boerenconfederatie van Faso, werd in 2002 gesticht en is sinds 2005 een partnerorganisatie van Oxfam-Solidariteit. De Confederatie bestaat uit 9 nationale boerenfederaties (ongeveer 36.000 groepen en basiscoöperatieven) en zij functioneert als een concrete woordvoerder van boeren en veetelers bij de overheid.

Cancun

in Cancun werd eind 2010 de 16e VN-klimaatopgave gehouden. Deze sloot af met weinig verregaande besluiten, genomen op de valreep. Toch kunnen deze besluiten nieuw leven blazen in het klimaatoverleg van de VN. Een jaar na Kopenhagen was de uitdaging het terugwinnen van het onderlinge vertrouwen, en daar zijn de partijen in gelukt. In het pakket van overeenkomsten vinden we o.a. het installeren van een mondiaal klimaatfonds. Het fonds zal volgend jaar geïnstalleerd worden door een comité waarin ontwikkelingslanden de meerderheid uitmaken.

Emissiehandel

is de handel in emissierechten. Emissierechten geven landen of bedrijven het recht om bepaalde broeikasgassen of andere schadelijke gassen uit te stoten. Het gaat daarbij om de uitstoot van bijvoorbeeld kooldioxide (CO₂), methaan (CH₄), lachgas (N₂O), chloorfluorkoolstofverbindingen (hfk's) en bijvoorbeeld stikstofoxiden (NO_x). (zie ook Kyoto Protocol)

EPA (Economisch Partnerschap Akkoord)

Een Economisch Partnerschap Akkoord is een verdrag dat bepaalt hoe de handelsrelaties tussen de Europese Unie en de ACP landen er uit zien. ACP landen zijn oud-kolonies van de Europese landen uit Afrika, de Cariben en de Stille (of Pacifische) Oceaan. Ze hebben een bijzondere samenwerkingsrelatie met de EU. De ACPlanden behoren tot de armste ter wereld: 41 van de 79 ACP landen zijn minst ontwikkelde landen.

Europese ngo-coalitie rond biobrandstoffen

een breed samenwerkingsverband van milieu- en ontwikkelings-ngo's die het beleid wijst op de nefaste gevolgen van het Europese biobrandstofbeleid voor milieu en voedselzekerheid.

FTG (Fair Trade Gemeente)

is een samenwerkingsverband dat op een heel concrete manier wil bijdragen aan een waardig bestaan voor de kleine boer in het Zuiden en de duurzame producent in het Noorden. Door middel van 6 criteria speelt FTG in op de vraag naar en het aanbod van eerlijke en lokale, duurzame producten en maakt het mensen warm voor het verhaal achter fair trade en lokale duurzame landbouw.

GGO gewassen

Gewassen die genetisch gemodificeerd zijn

GLB (Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU)

Verantwoordelijk voor al het gezamenlijk beleid inzake de Europese landbouw. Verbruikt momenteel ongeveer 40% van het budget van de Europese Unie.

Groene Revolutie

De "groene revolutie" begint in de jaren 1960 en wordt gekenmerkt door een sterke motorisering en mechanisering, het gebruik van hoogwaardige genetisch geselecteerde zaden, minerale meststoffen en pesticiden.

HDI (Human Development Index)

is een samengestelde statistiek waarin levensverwachting, geletterdheid, onderwijs en de levensstandaard wereldwijd met elkaar vergeleken kunnen worden. Het wordt gebruikt om te bepalen of een land ontwikkeld, zich ontwikkelend of onderontwikkeld is.

Hybride zaden

Zijn zaden die bekomen worden door verschillende rassen van een bepaald gewas met elkaar te kruisen. Hybriden zijn vaak groter, sterker en vertonen meer uitgesproken de interessante kenmerken dan de oudergewassen. Daarentegen vertonen hun zaden onvoldoende van deze gewenste eigenschappen of zijn de hybriden zelf niet vruchtbaar. Hybriden zijn dus niet bruikbaar in de verdere teelt. De boer moet

dus elk jaar nieuwe (hybride) zaden aankopen.

INRA (Institut National de la Recherche Agronomique)

vooraanstaand Europees landbouwinstituut dat onderzoek doet ten bate van hoog-kwalitatief en gezonde voeding, competitieve en duurzame landbouw en het behouden en valoriseren van het milieu.

IAASTD (Internationale evaluatie van kennis, wetenschap en technologie in de landbouw voor ontwikkeling) een initiatief van organisaties als UNEP, WHO, FAO, Wereldbank. Bestaat uit 400 wetenschappers die een analyse hebben gemaakt van de rol van kennis en techniek in landbouw en voedselvoorziening, met bijzondere aandacht voor hongerbestrijding en duurzame ontwikkeling in de landbouw.

IFAD (Internationaal Fonds voor Landbouwonwikkeling) een gespecialiseerde branche van de UN die zich tot doel heeft gesteld 'arme mensen uit rurale gebieden in staat te stellen uit de armoede te geraken'

IFC (Internationale Financieringsmaatschappij) een dochtermaatschappij van de Wereldbank, opgericht om investeringen uit de private sector in zich ontwikkelende landen te stimuleren.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) een wetenschappelijk instituut van de Verenigde Naties belast met het onderzoeken en beoordelen van de wetenschappelijke, technische en socio-economische informatie die wereldwijd geproduceerd wordt m.b.t. klimaatverandering.

IMF (Internationaal Monetair Fonds) Het IMF leent geld uit aan lidstaten die met betalingsproblemen te kampen hebben: als een land er niet in slaagt om voldoende buitenlands geld te verdienen door de uitvoer van goederen of diensten om alles te kunnen betalen wat het importeert, kan het een beroep doen op het IMF. In ruil daarvoor moeten landen die deviezen lenen, instemmen met een pakket van economische hervormingen die tot doel hebben om op de lange duur tot een evenwichtige betalingsbalans te komen. Deze economische hervormingen bestaan voornamelijk uit: verhogingen van de belastingen, verlagen van de overheidsuitgaven, privatiseren van staatsbedrijven en dereguleren.

JI (Joint Implementation)

Is een van de drie "flexibility mechanisms" (zie ook CDM) gedefinieerd in het Kyoto Protocol. Het stelt dat geïndustrialiseerde landen kunnen investeren in emissiereductieprojecten in andere landen, die zelf

een emissiereductiedoelstelling hebben onder het Kyoto-protocol, om aan hun eigen quota te voldoen. Dus, als een alternatief voor het in eigen land terugdringen van de emissies.

Klimaatcoalitie

bestaat uit ongeveer zeventig Belgische verenigingen die eigenlijk behoren tot drie grote families: milieubewegingen, Noord-Zuidbewegingen en sociale en sociaal-culturele organisaties. Zij willen dat de beleidsmakers krachtige maatregelen nemen om klimaatrampen te vermijden. Deze vormen niet alleen een bedreiging voor het leefmilieu, maar ook voor de sociale cohesie en voor de meest kwetsbare mensen in het Zuiden en in het Noorden.

Koolstofputten

De belangrijkste koolstofputten zijn de oceanen, planten en bossen. Ze zijn in staat CO2 op te nemen en op te slaan.

Koolstofhandel

zie emissiehandel

Kyoto Protocol

Is een protocol bij het Klimaatverdrag dat in 1992 onder verantwoordelijkheid van de Verenigde Naties werd afgesloten. Het doel van het Klimaatverdrag is "het stabiliseren van de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer op een zodanig niveau, dat een gevaarlijke menselijke invloed op het klimaat wordt voorkomen".

Onder het protocol committeren 37 landen zicht tot een reductie van een aantal specifieke broeikasgassen. Voor geïndustrialiseerde landen geldt dat zij hun uitstoot in 2012 moeten hebben teruggedrongen met 5.2 % in vergelijking met het niveau van uitstoot in 1990.

La Via Campesina

een partner van Oxfam. Is de internationale beweging die miljoenen boerinnen en boeren verenigt, kleine en middelgrote producenten, landlozen, vrouwen en jongeren van het platteland, inheemse volkeren, migranten en landarbeiders... Zij verdedigt kleinschalige duurzame landbouw als middel om sociale rechtvaardigheid en waardigheid te bevorderen. Zij verzet zich duidelijk tegen de industriële landbouw en tegen de multinationals die mensen en het milieu vernietigen. La Via Campesina verenigt zo'n 150 lokale en nationale organisaties in 70 landen van Afrika, Azië, Europa en Noord- en Zuid-Amerika. In totaal vertegenwoordigt zij ongeveer 200 miljoen boerinnen en boeren.

Netwerk bewust verbruiken

is een Vlaams samenwerkingsverband van organisaties, actief op het gebied van consumenten, milieu, derde wereld, arbeidersrechten, anders omgaan met geld en sociale economie. Door middel van netwerking, informatie, campagnes en projecten willen zij een sociaal én ecologisch verantwoord consumptiegedrag en dito productiewijzen stimuleren.

ROPFA (Réseau des organisations paysannes et des producteurs de l'Afrique de l'Ouest)

het West Afrikaans Netwerk van Boerenorganisaties, gesticht in 2000 tijdens een bijeenkomst waar meer dan honderd afgevaardigde van boerenorganisaties aanwezig waren. Het netwerk vertegenwoordigt boerenorganisaties uit tien West Afrikaanse landen (Burkina Faso, Ivoor Kust, Gambia, Guinee, Guinee-Bissau, Mali, Niger, Senegal en Togo)

VODO (Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling)

telt een twintigtal ngo's uit de Noord-Zuidbeweging, de milieu- en vredesbeweging en een aantal sociaal-culturele organisaties die werken rond de thema's vrouwen, vluchtelingen, mensen in armoede, migranten en jongeren. VODO stimuleert het maatschappelijk debat rond Duurzame Ontwikkeling. VODO wil bereiken dat er in de analyses en oplossingen rond duurzame ontwikkeling een duidelijke link gelegd wordt tussen de armoedeproblematiek, sociale uitsluiting, milieudegradatie, onrecht en geweld in Noord en Zuid.

Voedselsoevereiniteit

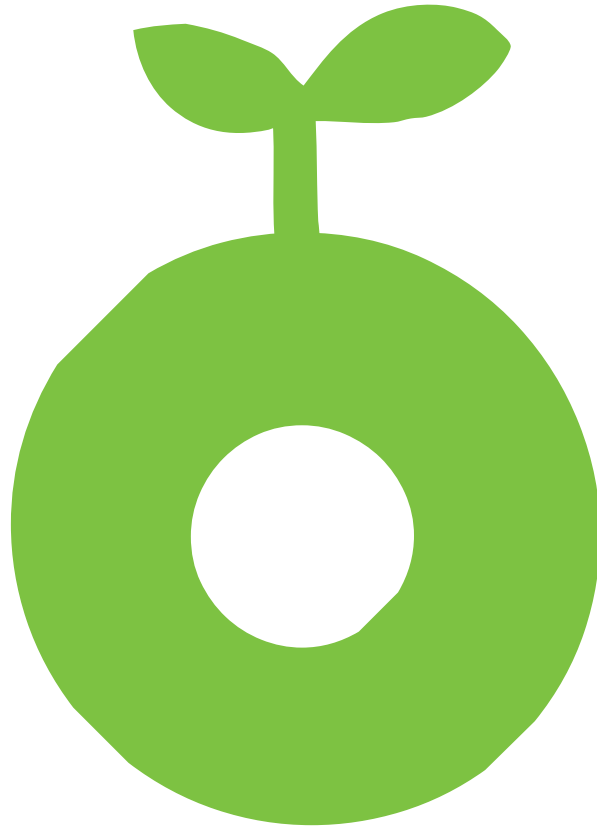
Het recht van volkeren en staten om zelf te beslissen over hun landbouw- en voedselbeleid, zolang ze geen schade berokkenen aan de landbouw in andere landen. Dit recht omvat: het recht op gezond, kwaliteitsvol en cultureel passend voedsel, het recht op een fatsoenlijk inkomen waarbij de landbouwprijzen de productiekosten dekken en waarbij de boer fatsoenlijk kan leven van zijn landbouwactiviteit; het recht op toegang tot en een eerlijke verdeling van de productiemiddelen en het recht om de landbouwproductie en handel te beschermen en te reglementeren zodat zij beantwoorden aan de verwachtingen van de maatschappij en het milieu respecteren.

WFP (Wereld Voedsel Programma)

Is de tak van de Verenigde Naties die zich bezig houdt met voedselhulp. Het is 's werelds grootste humanitaire organisatie. WFP verzorgt elk jaar voedsel aan gemiddeld 90 miljoen mensen, waarvan 58 miljoen kinderen.

GRÖEI
VOEDSEL. LEVEN. AARDE.

**VOLG DE ACTIES
OP DE WEBSITE
EN DOE MEE!**

www.ikgroeimee.be